

POLITIČKA (NE) MOĆ ŽENA

POSTAJE TRADICIJA U CRNOJ GORI

POLITIČKA (NE) MOĆ ŽENA

POSTAJE TRADICIJA U CRNOJ GORI

POLITIČKA (NE) MOĆ ŽENA

POSTAJE TRADICIJA U CRNOJ GORI

Izdavač:

Centar za monitoring i istraživanje CeMI
Bul. Josipa Broza Tita 23a
email: info@cemi.org.me
www.cemi.org.me

Urednici:

Teodora Gilić
Slaven Živković

Autorka:

Andrea Rovčanin

Godina izdanja:

2026

Canada

Izveštaj je nastao u okviru projekta „Prevazilaženje rodni predrasuda i jačanje političke participacije žena u Crnoj Gori kroz javno informisanje, obuke za jačanje kapaciteta i zagovaranje rodne zastupljenosti”, koji CeMI sprovodi uz finansijsku podršku Kanadske ambasade, kroz program Kanadskog Fonda za lokalne inicijative (The Canada Fund for Local Initiatives – CFLI). Stavovi izneseni u izvještaju ne odražavaju nužno stavove Kanadske ambasade.

SADRŽAJ

UVOD	7
I O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI	9
II POLITIČKA REPREZENTACIJA I (NE)UČEŠĆE ŽENA	13
2.1 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA U SKUPŠTINI CRNE GORE	15
2.1.1 ŽENE U PARLAMENTARNIM ODBORIMA	19
2.2 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA U VLADI CRNE GORE	21
2.3 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA NA LOKALNOM NIVOU	24
2.3.1 ZASTUPLJENOST ŽENA U SKUPŠTINAMA OPŠTINA	24
2.4 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA NA IZBORNIM LISTAMA/U POLITIČKIM PARTIJAMA	27
III KLJUČNE PREPREKE I BARIJERE ZA POLITIČKO UČEŠĆE ŽENA U CRNOJ GORI	31
IV OD KVOTA DO STVARNOG UČEŠĆA ŽENA: GDJE JE CRNA GORA DANAS?	46
V PODCAST SERIJAL	49
5.1 I EPIZODA „KORAK A NE CILJ: 40% JOŠ UVIJEK NIJE RAVNOPRAVNOST“	49
5.2 II EPIZODA „ARGUMENTI UMJESTO LINČA I MIZOGINIJE“	52
5.3 III EPIZODA „ZAŠTO MOĆ U CRNOJ GORI NEMA ŽENSKO LICE?“	53
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	55
PREPORUKE	57

UVOD

Crna Gora je sve bliže pristupanju EU i time se, između ostalog, obavezala da će osigurati efikasne mehanizme za sprovođenje rodne ravnopravnosti u javno – političkom životu. Međutim, problem je u tome što samo postojanje određenih mehanizama ne garantuje njihovu djelotvornu primjenu, niti automatski dovodi do stvarne, suštinske političke moći žena.

Prema Izvještaju o Crnoj Gori za 2024. godinu,¹ Evropska komisija konstatuje da učešće žena u političkom životu ostaje na niskom nivou, te da su institucionalni i društveni naponi za prevazilaženje rodni stereotipa i dalje nedovoljni.

Uprkos određenom napretku - uključujući uvođenje rodni kvota 2011. godine, kada je po prvi put propisano da najmanje 30% kandidata na izbornim listama mora biti manje zastupljeni pol, te kasnije unapređenje ovog okvira kroz povećanje kvote na 40% u 2025. godini, svjedoci smo da se žene u Crnoj Gori i dalje suočavaju sa strukturnim, kulturološkim i političkim barijerama koje ograničavaju njihovu punu participaciju.

Ove barijere se naročito manifestuju u neadekvatnom rasporedu žena na izbornim listama, njihovoj minimalnoj zastupljenosti na pozicijama odlučivanja unutar političkih partija, kao i u sve izraženijim oblicima digitalnog nasilja koje utiče na političku motivaciju i vidljivost žena.

Kako bi ovom problemu pristupili unutar njegove „kore“, važno je obratiti pažnju na sve ključne, čak i manje vidljive činioce koji oblikuju političku participaciju žena - od institucionalnih praksi i normativnog okvira, preko partijskih struktura moći, do ukorijenjenih društvenih percepcija o ulozi žena u javnoj sferi. Tek kroz razumijevanje načina na koji se ovi faktori međusobno isprepliću moguće je sagledati zašto formalna jednakost ne prerasta u suštinsku, te kako kreirati mehanizme koji prevazilaze puko ispunjenje kvota i doprinose stvarnoj redistribuciji političke moći.

¹ European Commission, Montenegro Report 2024.

U skladu sa tim, u ovom izvještaju biće dat statistički pregled zastupljenosti žena na najvišim pozicijama u politici, ali i uvid u ključne barijere sa kojima se žene suočavaju, kao i realne okolnosti koje oblikuju njihovu mogućnost da aktivno i ravnopravno učestvuju u procesu donošenja odluka. Na kraju, biće predstavljene preporuke za dalje unapređenje položaja žena i jačanje njihove participacije u političkom životu Crne Gore.

Izvještaj je dio projekta „*Prevazilaženje rodnih predrasuda i jačanje političke participacije žena u Crnoj Gori kroz javno informisanje, obuke za jačanje kapaciteta i zagovaranje rodne zastupljenosti*“, koji CeMI sprovodi uz finansijsku podršku Kanadske ambasade, kroz program Kanadskog fonda za lokalne inicijative (CFLI).

O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

O rodnoj ravnopravnosti je važno govoriti i razumjeti je ne samo u kontekstu zalaganja za poboljšanje položaja žena, već kao proces koji uključuje i muškarce, njihove uloge, interese i doprinos. Rodna ravnopravnost nije, niti će ikada biti isključivo „žensko pitanje“, već pitanje društvenog razvoja Crne Gore koje zahtijeva aktivno učešće i razumijevanje oba pola.

Rodna ravnopravnost podrazumijeva ravnopravno učešće žena i muškaraca, kao i lica drukčijih rodni identiteta u svim oblastima javnog i privatnog sektora, jednak položaj i jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava i sloboda i korišćenje ličnih znanja i sposobnosti za razvoj društva, kao i ostvarivanje jednake koristi od rezultata rada.²

Ono što je posebno važno jeste jasno razumijevanje same **suštine rodne ravnopravnosti**: najjednostavnije rečeno, sva dostignuća, prilike i mogućnosti koje žena može imati ne smiju zavisiti od njenog pola ili roda - i isto tako, ni mogućnosti, izbori i uloge muškarca ne smiju biti ograničeni zbog njegovog pola. Rodna ravnopravnost znači da se i žene i muškarci oslobađaju tradicionalnih stereotipa i da mogu ravnopravno učestvovati u političkom, ekonomskom i društvenom životu, bez unaprijed nametnutih uloga ili očekivanja.

U političkom kontekstu, rodna ravnopravnost znači da žene imaju jednaku mogućnost da budu birane, da donose odluke i da direktno učestvuju u kreiranju javnih politika. Zastupljenost ne treba posmatrati samo kroz broj žena u zakonodavnim tijelima, već i kroz njihov stvarni položaj u strukturama odlučivanja, kao što su liderstvo u političkim partijama, mjesta nositeljki izbornih lista i pozicije u kojima se oblikuju ključne političke agende i inicijative.

Prema polnoj strukturi, u Crnoj Gori je prema poslednjem popisu stanovništva iz 2023. godine, 50,80% žena i 49,20% muškaraca.³ U društvu u

² Sajt Skupštine Crne Gore, dostupno na: <https://www.skupstina.me/me/gradjani/zene-i-parlament>

³ Izvor podataka: Uprava za statistiku – MONSTAT

kojem žene čine više od polovine stanovništva, a i dalje imaju ograničen uticaj na političko odlučivanje, jasno je da postoje problemi u funkcionisanju samog demokratskog sistema. U tom kontekstu važno je osvrnuti se, prije svega, na pravni i strateški okvir Crne Gore koji prepoznaje dostizanje rodne ravnopravnosti kao jedan od ključnih uslova demokratskog poretka i procesa evropskih integracija.

Ustav Crne Gore⁴ u čl. 18 garantuje ravnopravnost žene i muškarca, kao i politiku jednakih mogućnosti.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti⁵ definiše rodnu ravnopravnost kao jednak položaj i jednake mogućnosti žena i muškaraca u svim oblastima života, uz obavezu državnih organa, lokalne samouprave, političkih subjekata i drugih institucija da aktivno sprovode politike koje obezbjeđuju uravnoteženu zastupljenost polova u procesima odlučivanja.

Dok, **Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2025–2029**⁶ prepoznaje političko učešće žena kao jedan od ključnih pokazatelja demokratskog razvoja i rodne jednakosti u Crnoj Gori. Strategija naglašava da je nedovoljna zastupljenost žena na pozicijama moći i odlučivanja jedan od najjasnijih znakova rodne neravnopravnosti, te da je za promjenu tog stanja potreban višestruki pristup, od jačanja ženskog liderstva i reforme političkih partija, do promocije rodno osjetljivih politika i podrške inicijativama civilnog društva koje se bave ženskim političkim aktivizmom. Poseban naglasak stavljen je na potrebu za efikasnom primjenom postojećeg pravnog okvira, uključujući *Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Zakon o izboru odbornika i poslanika* (Sl. list Crne Gore, br. 81/25 izmjene i dopune od 29.07.2025), koji uvode obavezne kvote i mehanizme za zaštitu ženskih mandata.

Dodatnu potvrdu strukturnih izazova u oblasti rodne ravnopravnosti daju i nalazi Komiteta Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije nad ženama (CEDAW). U zaključnim zapažanjima iz maja 2024. godine, CEDAW je

4 Službeni list Crne Gore 1/2007 i 38/2013, <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

5 Zakon o rodnoj ravnopravnosti (Sl. list Crne Gore, br. 73 od 12. oktobra 2010. godine, 40/11, 35/15)

6 *Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2025–2029*, dostupna na sajtu Vlade CG: <https://www.gov.me/dokumenta/7d1807f5-b4b2-4e7d-9391-546701d7eb2b>

pozdravio određeni napredak u zakonodavnim reformama, ali je istovremeno ukazao na ozbiljne nedostatke u primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti, posebno u pogledu **nepostojanja sankcija za njegovo nepoštovanje**. Komitet je naglasio da je riječ o jedinom zakonu koji propisuje jasne i pravno obavezujuće zahtjeve za integrisanje rodne perspektive u sve faze kreiranja javnih politika.⁷

U julu 2025. godine Vlada Crne Gore usvojila je novu **Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti za period 2025–2029**, uz prateći Akcioni plan za 2025–2026.⁸ Strategija postavlja ambiciozne ciljeve, uključujući smanjenje sistemskih i strukturnih nejednakosti, osnaživanje žena i djevojčica, prevenciju i eliminaciju rodno zasnovanog nasilja, kao i integraciju principa rodne ravnopravnosti u sve oblasti javnog i privatnog života.

Međutim, imajući u vidu nalaze Evropske komisije o ograničenim institucionalnim i finansijskim kapacitetima, njen stvarni domet zavisice od obezbjeđivanja adekvatnih resursa i dosljedne primjene u praksi.

Još jedan izazov predstavlja i način na koji se rodna ravnopravnost pozicionira unutar javnih politika. Srednjoročna evaluacija sprovođenja *Nacionalne strategije rodne ravnopravnosti 2021–2025 i pratećeg Akcionog plana za period 2023–2024* ukazala je na izražen trend smanjenja budžetskih izdvajanja za rodnu ravnopravnost, kao i na njenu sve vidljiviju marginalizaciju na političkoj agendi. Ovakav trend direktno utiče na kapacitete institucija da sprovede rodno osjetljive politike i dodatno produbljuje raskorak između normativnih obaveza i prakse.⁹

U *Izveštaju Evropske komisije za 2025. godinu*¹⁰ konstatuje se da je pravni i institucionalni okvir za rodnu ravnopravnost i dalje nepotpun, dok su kapaciteti za njegovu primjenu ograničeni usljed nedostatka finansijskih i ljudskih resursa, kao i niskog nivoa institucionalne svijesti i posvećenosti ovoj oblasti.

7 Evropska komisija, *Radni dokument Komisije: Izveštaj o Crnoj Gori za 2024. godinu*, uz Saopštenje o politici proširenja Evropske unije, Brisel, 2024.

8 Evropska komisija, *Radni dokument Komisije – Izveštaj o Crnoj Gori za 2025. godinu*, uz Saopštenje Komisije o politici proširenja Evropske unije za 2025. godinu, Brisel, 2025, str. 47.

9 Evropska komisija, *Izveštaj o Crnoj Gori za 2024. godinu*

10 Evropska komisija, *Izveštaj o Crnoj Gori 2025*, str. 47

U cilju sagledavanja šireg konteksta rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, važno je osloniti se i na kompozitne indikatore koji omogućavaju uporedivost sa državama Evropske unije. U tom smislu, poseban značaj ima *Indeks rodne ravnopravnosti*, koji se u Crnoj Gori obračunava u skladu sa metodologijom Evropskog instituta za rodnu ravnopravnost (EIGE), a koji objavljuje Uprava za statistiku (MONSTAT).

Prema posljednjim dostupnim podacima, *Indeks rodne ravnopravnosti*¹¹ za Crnu Goru za 2023. godinu iznosi 59,3, što predstavlja porast od 4,3 indeksna poena u odnosu na 2019. godinu. Iako ovaj napredak ukazuje na određena pozitivna kretanja, Crna Gora i dalje značajno zaostaje za prosjekom Evropske unije, koji iznosi 68,6, odnosno bilježi 9,3 indeksna poena nižu vrijednost u odnosu na EU.

Analiza pojedinačnih domena indeksa pokazuje da su rodne nejednakosti u Crnoj Gori najizraženije u oblasti moći, gdje vrijednost indeksa iznosi 44,1. Ovaj domen obuhvata političku, ekonomsku i društvenu moć, odnosno zastupljenost žena na pozicijama donošenja odluka u parlamentu, Vladi, lokalnim samoupravama, upravnim odborima i drugim centrima moći gdje žene imaju priliku za donošenje odluka. Upravo ovaj nalaz potvrđuje tezu da je politička moć žena jedno od najslabijih karika ukupnog sistema rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, uprkos postojanju formalnih zakonskih mehanizama, uključujući rodne kvote.

Najveći jaz u poređenju sa prosjekom EU zabilježen je u domenu **novca**, gdje Crna Gora zaostaje za čak 20,7 indeksnih poena, što ukazuje na izražene rodne razlike u pristupu finansijskim resursima, zaradama i ekonomskoj sigurnosti. Sa druge strane, najmanje razlike u odnosu na EU prosjek bilježe se u domenu **zdravlja**, gdje indeks iznosi 87,9, uz minimalno odstupanje u odnosu na EU.

11 Monstat, *Indeks rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori*, jul. 2023 godine

POLITIČKA REPREZENTACIJA I (NE)UČEŠĆE ŽENA

Kao što smo prethodno naveli, žene čine više od 50% stanovništva Crne Gore, ali nemaju i 50% stvarne političke moći i uticaja da donose odluke koje će doprinijeti kvalitetu života svih građana i građanki. Brojne države koje su uspjele da povećaju učešće žena u političkom životu danas bilježe vidljive koristi za kvalitet upravljanja i inkluzivnost javnih politika.

Prema *Izveštaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2024. godinu*,¹² učešće žena u političkom životu i dalje je na niskom nivou, a dodatno ga ograničavaju nedovoljni institucionalni i društveni naponi da se prevaziđu rodni stereotipi, kao i izostanak sistematske podrške političkih partija za unapređenje političke participacije žena.

Primjeri poput nekoliko zemalja EU, kao što su Švedska (45,6%), Finska (45,5%) i Danska (44,7%) imaju najveći udio poslanica u parlamentima. U poređenju s prosjekom Evropske unije, Crna Gora zaostaje u pogledu zastupljenosti žena u parlamentu, ali i u stabilnosti i načinu primjene rodni kvota. Dok su EU države u 2024. godini u prosjeku dostigle 33,4% žena,¹³ sa brzim rastom tokom posljednje decenije, Crna Gora ni nakon 11 godina od uvođenja kvota ne prelazi 28,4%,¹⁴ što ukazuje da formalni mehanizmi postoje, ali nisu dovoljni da osiguraju suštinsku političku participaciju žena. Ovo poređenje je važno jer pokazuje koliko se Crna Gora približava standardima političke reprezentacije žena koji se očekuju u njenom procesu pristupanja, ali i na kojem nivou je razvijena svijest njenih građana/ki da ženama pripada ravnopravno mjesto na pozicijama odlučivanja, a ne samo simbolična uloga u okviru formalno ispunjenih normi.

12 European Commission „Commission Staff Working Document: Montenegro 2024 Report“, Accompanying the Communication on EU Enlargement Policy. Brussels, 2024

13 Eurostat, (2025, 7. mart) „33.4% of parliamentarians across EU are women“. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/edn-20250307-1>

14 Equal Future, dostupno na: https://www.equalfuture-eurasia.org/womens-representation-in-politics-and-public-administration/montenegro?utm_n

Strategija Evropske unije za rodnu ravnopravnost 2020–2025¹⁵ postavlja rodno uvođenje perspektive (gender mainstreaming) kao jedan od ključnih instrumenata za unapređenje rodne ravnopravnosti, naglašavajući da promjena društvenih vrijednosti i percepcija ima presudnu ulogu u razbijanju rodnih stereotipa. EU dosljedno promoviše integrisanje rodne perspektive u sve faze kreiranja i sprovođenja javnih politika, prepoznajući ovaj pristup kao temelj za izgradnju inkluzivnih društava i ostvarivanje ciljeva održivog razvoja.

U kontekstu procesa proširenja, od zemalja kandidata, uključujući Crnu Goru, očekuje se jasna i mjerljiva posvećenost rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena. Usklađivanje nacionalnih politika sa principima EU i Ciljem održivog razvoja 5 ne predstavlja samo normativnu obavezu, već i važan pokazatelj institucionalne zrelosti i spremnosti za članstvo.

Sa druge strane, donosioci i donositeljke odluka u Crnoj Gori obavezani su na primjenu gender mainstreaming-a, u skladu sa čl. 3 Zakona o rodnoj ravnopravnosti¹⁶ koji propisuje da se u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka mora procjenjivati njihov uticaj na položaj žena i muškaraca. Međutim, iako je ova obaveza jasno definisana, ona se u praksi rijetko primjenjuje. *Nepostojanje sistemskog orodnjavanja javnih politika* dovodi do toga da potrebe i perspektive žena ostaju van fokusa ključnih političkih procesa, što dodatno produbljuje jaz između formalnog zakonskog okvira i stvarne političke moći žena.

U praksi, nepostojanje sistemskog orodnjavanja javnih politika znači da se prilikom izrade zakona, strategija i drugih javnih dokumenata rijetko postavlja osnovno pitanje – kako će predložene mjere različito uticati na žene i muškarce. Odluke se najčešće donose iz „rodno neutralne“ perspektive, koja u stvarnosti često podrazumijeva muško iskustvo kao univerzalno. Na taj način, specifične potrebe žena, poput položaja na tržištu rada, neplaćenog kućnog rada, pristupa javnim servisima, zdravstvenoj zaštiti ili bezbjednosti u javnom prostoru, ostaju neprepoznate ili se razmatraju tek parcijalno.

15 European Commission, „A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020–2025“, Brussels, 2020.

16 *Zakon o rodnoj ravnopravnosti* („Sl. list Crne Gore“, br. 73/10 od 10.12.2010, 40/11 od 08.08.2011, 35/15 od 07.07.2015)

Izostanak rodni analiza, rodno osjetljivih indikatora i budžeta dodatno dovodi do toga da rodna ravnopravnost ostaje deklarativni cilj, a ne integrisani dio procesa odlučivanja, što dugoročno proizvodi politike koje ne samo da ne smanjuju postojeće nejednakosti, već ih u velikoj mjeri i reprodukuju.

U ovom poglavlju biće dat pregled zastupljenosti žena na različitim nivoima političkog odlučivanja, kako bismo imali jasan uvid u formalni obim njihove političke reprezentacije. Međutim, puko oslanjanje na statistiku nije dovoljno da nam u potpunosti približi sliku stvarnog položaja žena u političkom životu, ali jeste korisno u kontekstu pregleda učešća i identifikovanja ključnih trendova i obrazaca koji dolaze iz samih političkih struktura. U skladu sa tim, pružićemo pregled stanja političke zastupljenosti žena u sljedećim oblastima: *Skupštini; Vladi; na lokalnom nivou, kao i unutar političkih partija.*

2.1 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA U SKUPŠTINI CRNE GORE

Kao ključna institucija demokratije, parlament oblikuje društvo kroz svoju zakonodavnu i nadzornu ulogu. Zbog tog uticaja, važno je da prepoznaju svoju odgovornost u smanjenju rodni razlika i obezbjeđivanju ravnopravnog učešća žena i muškaraca. Ono što je primarna dužnost poslanike/ce jeste da zastupa građane i građanke, njihove interese i potrebe. Upravo zato Skupština predstavlja ogledalo stanja u kojem se društvo nalazi - njegovih vrijednosti, prioriteta i stepena ravnopravnosti i razumijevanja.

Da bi interesi i potrebe svih građana i građanki bili podjednako zastupljeni, neophodno je omogućiti da i žene i muškarci imaju jednake šanse da doprinesu kreiranju odluka, politika i propisa, u skladu sa svojim znanjem, iskustvom i ekspertizom. Samo takav pristup obezbjeđuje da parlament zaista reflektuje raznolikost društva i donosi odluke koje odgovaraju potrebama svih.

Kada je riječ o najvišim rukovodećim pozicijama u Skupštini Crne Gore, prisustvo žena je i dalje izuzetno ograničeno.

Skupštinom Crne Gore su do sada predsjedavale samo dvije žene i to: Vesna Perović (od 2001. do 2002. godine) i Danijela Đurović (od aprila 2022. do jula 2023. godine).¹⁷ Takođe, prema javno dostupnim informacijama, od 2011. do danas, dr Jelena Borovinić Bojović je jedina žena koja je obavljala *funkciju predsjednice Skupštine Glavnog grada* Podgorica, i to u dva uzastopna mandata – prvi put od aprila 2023. i potom ponovo od decembra 2024. godine.¹⁸

Na pozicijama *potpredsjednica Skupštine*, u posljednja dva saziva zabilježeno je prisustvo svega dvije žene: Branka Bošnjak u periodu od 2020. do oktobra 2023. godine i Zdenka Popović, koja ovu funkciju obavlja u aktuelnom, 28. sazivu Skupštine.

Iako je broj žena na najvišim pozicijama u zakonodavnoj vlasti i dalje veoma mali, Skupština Crne Gore je tokom posljednjih decenija razvijala institucionalne mehanizme za unapređenje rodne ravnopravnosti.

Tako je 2001. godine osnovan **Odbor za rodnu ravnopravnost** kao prvi nacionalni mehanizam u ovoj oblasti, a izmjene i dopune Poslovnika doprinijele su boljoj zastupljenosti poslanica u radnim tijelima i rukovodstvu. Dodatni iskorak predstavljalo je i formiranje **Ženskog kluba** 2021. godine, koji okuplja poslanice različitih političkih partija i pruža priliku za njihov zajednički glas.¹⁹

U ovom poglavlju pružićemo pregled **zastupljenosti žena u Skupštini Crne Gore kroz više saziva**, od perioda uvođenja kvota do danas, sa posebnim fokusom na promjene u broju i procentu poslanica na početku i tokom trajanja mandata saziva.

Razlika između broja žena izabranih neposredno nakon izbora i broja poslanica tokom trajanja mandata saziva skupštine posljedica je insti-

17 CeMI, Studija „Izborna reforma u Crnoj Gori“, 2024. godina, str. 46 dostupna na: <https://cemi.org.me/me/post/izborna-reforma-u-crnoj-gori-prijedlozi-za-unapredenje-1178>

18 Sajt Skupštine glavnog grada, dostupno na: <https://starisajtskupstine.podgorica.me/arhiva-saziva/?utm>

19 Skupština Crne Gore, Značaj i uloga Skupštine u ostvarivanju rodne ravnopravnosti (*Knjiga dobrodošlice za nove poslanike i poslanice*), 2022, str. 7, izdavač: Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju (OEBS)

tucionalne dinamike i zakonskog mehanizma popunjavanja upražnjenih poslaničkih mandata. Zbog toga su u analizi prikazana oba pokazatelja: **zastupljenost žena na početku mandata saziva**, koja odražava efekat izbornog sistema i kvota, i **zastupljenost tokom mandata saziva**, koja pokazuje stvarni domet mehanizama zaštite ženskih mandata.

Tabela 1 prikazuje zastupljenost žena u Skupštini Crne Gore prema konačnim rezultatima parlamentarnih izbora, odnosno sastav Skupštine neposredno nakon izbora, prije bilo kakvih zamjena poslanika/ca. Ovi podaci odražavaju direktan efekat izbornog procesa i zakonskih mehanizama za rodnu ravnopravnost na izbornim listama.

Tabela 1: Zastupljenost žena u Skupštini prema izbornim rezultatima (2012-2023)

Izborna godina	Saziv Skupštine	Ukupan br. poslanika	Br. poslanica	Procenat žena (%)
2012	25. saziv	81	14	17,0%
2016	26. saziv	81	20	24,7%
2020	27. saziv	81	18	22,2%
2023	28. saziv	81	17	21,0%

Napomena: Broj poslanica utvrđen je na osnovu konačnih izbornih rezultata parlamentarnih izbora, odnosno prema imenima kandidata/kinja koji su dobili mandate na izborima, prije bilo kakvih zamjena tokom trajanja saziva.

Tabela 2 prikazuje promjene u zastupljenosti žena u Skupštini Crne Gore tokom trajanja saziva, sa posebnim fokusom na broj poslanica na kraju mandata datog saziva, koji ujedno predstavlja i **najveći broj poslanica zabilježen u toku određenog saziva**. Ovakav ishod rezultat je zakonskog mehanizma popunjavanja upražnjenih poslaničkih mjesta, prema kojem, u slučaju prestanka mandata poslanici, njeno mjesto preuzima prva naredna kandidatkinja sa iste izborne liste, dok se u slučaju prestanka mandata poslaniku mandat dodjeljuje prvom narednom kandidatu ili kandidatkinji sa liste, nezavisno od pola.

Tabela 2: Zastupljenost žena u Skupštini Crne Gore na kraju mandata saziva (2012–2026)

Saziv Skupštine	Period	Ukupan br. poslanika	Br. i procenat poslanica na kraju mandata saziva	
25. saziv	2012 -2016	81	19	23,5%
26. saziv	2016-2020	81	27	33,3%
27. saziv	2020-2023	81	23	28,4%
*28. saziv	2023- feb. 2026	81	23	28,4%

****Napomena:** 28 saziv se odnosi na trenutno stanje broja žena zaključno sa 19.02.2026

Prikazani podaci nam pokazuju da su zakonske kvote u Crnoj Gori doprinijele povećanju broja žena u Skupštini, ali da same po sebi nijesu bile dovoljne da obezbijede stabilnu i ravnopravnu zastupljenost žena u zakonodavnoj vlasti. Iako kvote formalno osiguravaju prisustvo žena na izbornim listama, rezultati parlamentarnih izbora pokazuju da žene i dalje rjeđe bivaju izabrane neposredno nakon izbora, dok se njihov broj češće povećava tek tokom trajanja mandata, putem zamjena poslanika.

U svim analiziranim sazivima vidljivo je dakle da se broj žena u Skupštini povećava tokom trajanja mandata u odnosu na početno stanje nakon izbora. Najizraženiji rast zabilježen je u 26. sazivu, kada je procenat poslanica na kraju mandata dostigao 33,3%. Ipak, ni u jednom drugom sazivu tokom posmatranog perioda nije dostignut cilj od najmanje 30% žena u parlamentu.

Povećanje broja žena u Skupštini Crne Gore tokom trajanja mandata prvenstveno je posljedica zakonskog mehanizma koji obavezuje političke subjekte da prilikom popunjavanja upražnjenih poslaničkih mandata očuvaju propisani nivo zastupljenosti manje zastupljenog pola. Ovaj mehanizam funkcioniše kao korektivni instrument koji djelimično ublažava posljedice nepovoljnog pozicioniranja žena na izbornim listama, ali ne mijenja suštinski obrazac njihove podzastupljenosti u trenutku neposredno nakon izbora. Samim tim, rast broja poslanica tokom mandata ne odražava promjenu u političkim praksama ili ravnopravnu raspodjelu izborne moći, već ukazuje na ograničen domet postojećeg kvotnog sistema.

Iz tog razloga, u analizi je dat uporedni prikaz zastupljenosti žena neposredno nakon izbora i tokom trajanja mandata, kako bi se sagledalo na koji način zakonske kvote i mehanizmi njihove primjene funkcionišu u praksi.

2.1.1 ŽENE U PARLAMENTARNIM ODBORIMA

Pored plenarne zastupljenosti, važno je sagledati i učešće žena u radu stalnih odbora Skupštine Crne Gore, jer se upravo u ovim tijelima odvija značajan dio zakonodavnog i nadzornog procesa. U aktuelnom sazivu Skupštine formirano je ukupno 14 stalnih odbora, dok se na čelu svega tri nalaze žene.²⁰

Daćemo pregled zastupljenosti žena u stalnim radnim tijelima Skupštine Crne Gore. Analiza ima za cilj da ukaže ne samo na formalnu prisutnost žena u parlamentarnim odborima, već i na stepen njihove uključenosti u procese odlučivanja, uključujući predsjedavanje odborima, učešće u rukovodećim strukturama i rad u tematski uticajnim odborima.

Tabela 3: Zastupljenost žena na pozicijama predsjednica skupštinskih odbora po sazivima (2009–2026)

Saziv Skupštine	Period	Odbori	Broj odbora	Političke partije
24. saziv	2009 - 2011	Odbor za rodnu ravnopravnost	1	Demokratska partija socijalista
25. saziv	2011 - 2012	Zakonodavni, Odbor prosvjete i nauke i Odbor za rodnu ravnopravnost	3	Demokratska partija socijalista, Socijaldemokratska partija
26. saziv	2012 - 2016	Zakonodavni; Odbor za rodnu ravnopravnost i odbor za antikorupciju	3	Demokratska partija socijalista
27. saziv	2016 - 2020	Ustavni; Zakonodavni i Odbor za rodnu ravnopravnost	3	Nova srpska demokratija; Demokratska narodna partija; Ujedinjena reformska akcija
28. saziv	2020 - 2023	Administrativni; Ustavni; Zakonodavni; Odbor za rodnu ravnopravnost i Odbor za prosvjetu, nauku i kulturu	5	Pokret Evropa sad; Nova srpska demokratija; Demokratska partija socijalista

Izvor: Službeni list Crne Gore (Odluke o imenovanju predsjednika i članova skupštinskih odbora, sazivi u periodu 2011 – 2023).

²⁰ Zvanični sajt Skupštine Crne Gore, <https://www.skupstina.me/me/radna-tijela>

U periodu od 2011. do 2023. godine, žene su u više saziva Skupštine Crne Gore obavljale funkcije predsjednica pojedinih skupštinskih odbora, ali njihova zastupljenost na ovim pozicijama ostaje ograničena i neravnomjerna. U većini saziva, predsjedničke pozicije žena bile su vezane za Odbor za rodnu ravnopravnost, kao i za pojedine odbore sa administrativnim ili zakonodavnim nadležnostima. Istovremeno, odbori koji imaju ključnu ulogu u odlučivanju o bezbjednosnim, ekonomskim i spoljnopoličkim pitanjima rijetko su bili pod rukovodstvom žena.

U 24. sazivu imali smo jednu ženu na čelu predsjednice Odbora, a to je **Nada Drobnjak** (Odbor za rodnu ravnopravnost). Zatim u 25. sazivu su **Draginja Vuksanović Stanković** na čelu Zakonodavnog odbora; **Branka Tanasijević**, Odbor za prosvjetu i nauku i **Nada Drobnjak**, Odbor za rodnu ravnopravnost.

U 26. sazivu imamo takođe **Nadu Drobnjak** na čelu Odbora za rodnu ravnopravnost, **Daliborku Pejović** na čelu Odbora za antikorupciju i **Martu Šćepanović** u Zakonodavnom odboru.

U 27. sazivu Skupštine predsjednice skupštinskih odbora bile su **Simonida Kordić** na čelu Ustavnog odbora, **Maja Vukićević** kao predsjednica Zakonodavnog odbora, kao i **Božena Jelušić** na čelu Odbora za rodnu ravnopravnost. U ovim sazivima, žene su bile prisutne na čelu ograničenog broja odbora, pri čemu je nastavljen kontinuitet ženskog predsjedavanja Odborom za rodnu ravnopravnost.

U 28. sazivu imamo: Administrativni odbor, kojim predsjedava **Jelena Nedović**; Ustavni odbor, na čijem je čelu **Jelena Božović** i Odbor za rodnu ravnopravnost, predsjednica **Jelenka Andrić**.

Dakle, u aktuelnom sastavu stalnih skupštinskih odbora, žene se nalaze na čelu tri od ukupno 15 odbora, što čini približno 20% predsjedavajućih pozicija.

Uočava se obrazac prema kojem se ženama češće povjeravaju predsjedničke pozicije u odborima koji se tradicionalno percipiraju kao „manje politički moćni“ ili bliski „ženskim temama“, dok ključni odbori koji odlučuju o bezbjednosnim, ekonomskim i spoljnopoličkim pitanjima uglavnom ostaju pod dominantnom kontrolom muškaraca. Nedovoljno učešće žena na čelnim pozicijama u odborima stoga ukazuje na postojanje neformalnih prepreka un-

utar političkih struktura koje utiču na raspodjelu moći i odgovornosti i dodatno potvrđuje tezu da formalna zastupljenost ne znači nužno i suštinsko učešće u donošenju odluka.

2.2 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA U VLADI CRNE GORE

Za razliku od zakonodavne vlasti, u kojoj su rodne kvote zakonski definisane, politička reprezentacija žena u Vladi Crne Gore u potpunosti zavisi od političke volje mandatarata i koalicionih dogovora. Upravo zbog toga, izvršna vlast predstavlja jedan od najjasnijih pokazatelja stvarne, a ne formalne posvećenosti rodnoj ravnopravnosti.

Tabela 4: Zastupljenost žena na ministarskim pozicijama u Vladi Crne Gore (2011–2025)

Saziv Vlade	Period	Ukupan broj ministarki
<i>Vlada Igora Lukšića</i>	2011 - 2012	2
<i>Vlada Mila Đukanovića</i>	2012 - 2016	4
<i>Vlada Duška Markovića</i>	2016 - 2020	4
<i>Vlada Zdravka Krivokapića</i>	2020 - 2022	4
<i>Vlada Dritana Abazovića</i>	2022 - 2023	4
<i>Vlada Milojka Spajića</i>	2023 - 2025	7

Izvor: Zvanični sajt Vlade Crne Gore

Podaci o zastupljenosti žena u izvršnoj vlasti u periodu od 2011. do 2025. godine ukazuju na spor, neujednačen i dugotrajno ograničen napredak u pogledu učešća žena na ministarskim pozicijama. U prvom analiziranom periodu (2011–2012), broj ministarki bio je izuzetno nizak, što jasno ukazuje na marginalnu ulogu žena u tadašnjoj strukturi izvršne vlasti. U tom periodu, ministarske funkcije obavljale su **Milica Pejanović-Đurišić**, ministarka odbrane, i **Suzana Pribilović**, ministarka javne uprave.

U naredna tri saziva Vlade (2012–2020), broj ministarki povećan je na četiri i tokom tog perioda ostaje bez daljeg rasta. Ovakav kontinuitet ukazuje na odsustvo značajnijih promjena u pristupu rodnoj zastupljenosti u izvršnoj vlasti i da imenovanje žena na ministarske pozicije u ovom periodu nije bilo praćeno dugoročnim ili sistemski utemeljenim mjerama za unapređenje

njihove zastupljenosti.

Među njima su takođe Milica Pejanović-Đurišić, ministarka odbrane i Suzana Pribilović, ministarka javne uprave, zatim **Dragica Sekulić** ministarka ekonomije; **Marija Vučinović**, ministarka bez portfelja i **Sanja Damjanović**, ministarka nauke (2016-2020).

Dodatno, uočava se trend ponavljanja istih ministarki kroz više uzastopnih saziva Vlade, što može ukazivati na ograničen obim uključivanja novih žena u izvršnu vlast tokom ovog perioda, kao i na izostanak sistemskog pristupa razvoju šire baze ženskog političkog liderstva.

Iako u periodu nakon 2020. godine dolazi do određenog napretka, prvenstveno kroz imenovanje žena u resore koji se na političkoj sceni tradicionalno percipiraju kao strateški i od posebnog značaja - kvantitativni pokazatelji ostaju nepromijenjeni. U periodu 2020-2022, ministarske funkcije obavljale su **Olivera Injac** na čelu Ministarstva odbrane; **Jelena Borovinić-Bojović** kao ministarka zdravlja; **Vesna Bratić**, ministarka prosvjete, nauke i sporta i **Tamara Srzentić**, ministarka javne uprave.

U periodu 2022-2023 ministarske funkcije u ovom periodu obavljale su **Jovana Marović**, ministarka evropskih poslova i integracija, **Maša Vlaović**, ministarka kulture i medija, **Ana Novaković-Đurović**, ministarka ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i **Biljana Šćepanović**, ministarka nauke i tehnološkog razvoja.

Značajniji pomak bilježi se nakon formiranja Vlade Milojka Spajića u 2023. godini, kada broj ministarki raste na sedam. U ovom sazivu, kao i kroz kasnije rekonstrukcije Vlade tokom 2024. i 2025. godine, ministarske funkcije obavljale su **Maida Gorčević**, ministarka evropskih poslova, **Anđela Jakšić-Stojanović**, ministarka prosvjete i nauke, **Naida Nišić**, ministarka socijalnog staranja, **Tamara Vujović**, ministarka kulture, **Maja Vukićević**, ministarka saobraćaja, **Simonida Kordić**, ministarka turizma i **Majda Adžović**, ministarka javnih radova. Ovaj porast predstavlja prvi vidljiviji iskorak u pogledu brojčane zastupljenosti žena u Vladi u posmatranom periodu.

Međutim, i pored povećanja broja ministarki, važno je naglasiti da ovaj pomak dolazi relativno kasno i nakon više od decenije gotovo nepromijen-

jene strukture izvršne vlasti. Takođe, i u ovom sazivu uočava se kontinuitet imenovanja već politički afirmisanih žena, dok izostaje jasan institucionalni okvir koji bi omogućio sistemsko uključivanje novih akterki i razvoj šire baze ženskog političkog liderstva. Stoga se povećanje broja ministarki u aktuelnoj Vladi može posmatrati kao pozitivan, ali i dalje ograničen iskorak.

Podatak iz studije UNDP-a²¹ da je od 1946. godine do 2023, samo 26 različitih žena bilo u izvršnoj vlasti u Crnoj Gori nam dosta ukazuje na ograničen obim i kontinuitet učešća žena u ovom segmentu vlasti tokom više od sedam decenija političke istorije.

Dodatni indikator rodne neravnopravnosti u izvršnoj vlasti ogleda se i u strukturi najviših funkcija u okviru Vlade. Prema zvaničnim podacima Vlade Crne Gore, **svih šest potpredsjedničkih pozicija u aktuelnoj Vladi obavljaју muškarci, dok se ni na jednoj od ovih funkcija ne nalazi žena.** Ovakav raspored dodatno potvrđuje obrazac koncentracije političke moći u rukama muškaraca, naročito na pozicijama koje imaju značajan uticaj na koordinaciju resora i strateško odlučivanje.

Dobra vijest je da je Vlada Crne Gore usvojila Prijedlog zakona o Vladi,²² čime se, po prvi put, ključna grana vlasti uređuje jedinstvenim zakonskim tekstom koji garantuje veću predvidljivost, transparentnost i odgovornost izvršne vlasti.

Ovaj novi zakon ne samo da standardizuje rad Vlade i jača institucionalnu odgovornost, već uvodi i obavezu da najmanje 40% članova Vlade bude iz reda manje zastupljenog pola, i da ako Vlada ima više od jednog potpredsjednika, najmanje jedan potpredsjednik mora biti iz reda manje zastupljenog pola, čime se eksplicitno promoviše rodna ravnopravnost u najvišoj izvršnoj vlasti. Iako novi zakonski okvir ne može sam po sebi ukloniti sve strukturne i druge barijere, njegove odredbe predstavljaju važan institucionalni pomak i mogu poslužiti kao osnova za dalju demokratizaciju i ravnopravnije uključivanje žena u političke procese u Crnoj Gori.

21 UNDP, *80 godina političke istorije žena Crne Gore*, 2023, 116 str.

22 Zvanični profil Vlade Crne Gore, dostupno na: https://www.instagram.com/p/DU8dj4P-CO2T/?img_index=1

2.3 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA NA LOKALNOM NIVOU

Analiza političke reprezentacije žena na lokalnom nivou zasnovana je na desk istraživanju javno dostupnih podataka sa zvaničnih internet stranica opština, Državne izborne komisije i službenih akata lokalnih skupština. Zbog nepostojanja jedinstvene i centralizovane baze podataka, određeni podaci nisu bili dostupni za sve opštine i sve godine, što predstavlja jedno od ograničenja analize.

Period prije 2018. godine karakterisali su dosta vremenski rascjepkani lokalni izbori, što otežava uporedivu analizu političke reprezentacije žena na lokalnom nivou. Zbog toga je analiza fokusirana na period od 2018. do 2025. godine, koji omogućava uporediviji uvid u trendove i obrasce učešća žena u lokalnim organima vlasti, uzimajući u obzir dostupnost i pouzdanost podataka.

U periodu 2025–2026. godine u Crnoj Gori nije zabilježena nijedna žena na poziciji predsjednice opštine, što ukazuje na gotovo potpunu isključenost žena iz izvršne vlasti na lokalnom nivou. Ovakvo stanje potvrđuje postojanje snažnih strukturnih i partijskih barijera koje ženama otežavaju pristup najuticajnijim lokalnim funkcijama.

Kada je riječ o skupštinama opština kao predstavničkim tijelima i donosiocima opštih akata na lokalnom nivou, u istom periodu zabilježene su četiri predsjednice skupština opština – u Podgorici, **Jelena Borovinić Bojović**; u Nikšiću, **Milica Lalatović Žižić**; u Bijelom Polju, **Selma Omerović** i u Pljevljima, **Jovana Tošić**.

2.3.1. ZASTUPLJENOST ŽENA U SKUPŠTINAMA OPŠTINA

Analiza zastupljenosti žena u skupštinama opština ima za cilj da pruži sveobuhvatan pregled trenutnog stanja na lokalnom nivou u Crnoj Gori, uz istovremeno sagledavanje razlika među opštinama i promjena tokom vremena. Prikazani podaci omogućavaju identifikovanje obrazaca u pogledu procenta žena u lokalnim parlamentima, od opština u kojima je ostvaren vidljiv napredak, do onih u kojima je zastupljenost žena i dalje izrazito niska.

U analizu smo uključili i postojanje Ženskih odborničkih klubova. Uključivanje ovog elementa u analizu ima za cilj da sagleda ne samo brojčanu zastupljenost žena u skupštinama opština, već i institucionalne uslove koji mogu doprinosti jačanju njihovog političkog djelovanja.

Tabela 5: Zastupljenost žena u skupštinama opština u Crnoj Gori (2018–2025)

Opština	Godina izbora	Ukupno odbornika/ca	Broj žena	Procenat žena	Ženski klub
Andrijevica	2024	30	9	30%	DA
Andrijevica	2020	31	6	19,35%	NE
Bar	2022	37	15	40,54%	DA
Bar	2018	37	10	27%	NE
Berane	2024	34	12	35,29%	DA
Berane	2022	35	11	31,40%	DA
Berane	2018	35	8	22,80%	NE
Bijelo Polje	2022	36	13	36,10%	DA
Bijelo Polje	2018	38	10	31,60%	NE
Budva	2024 novembar	32	10	31,25%	DA
Budva	2024 maj	33	11	33,33%	DA
Budva	2022	33	11	33,33%	DA
Budva	2020	33	9	27,27%	NE
Cetinje	2021	23	8	34,78%	DA
Cetinje	2018	33	9	27,27%	NE
Danilovgrad	2022	33	10	30,30%	DA
Danilovgrad	2018	33	9	27,27%	NE
Gusinje	2024	30	9	30%	DA
Gusinje	2020	30	5	16,67%	DA
Herceg Novi	2025	35	13	37,14%	DA
Herceg Novi	2021	35	11	31,43%	NE
Kolašin	2022	31	9	29,03%	DA
Kolašin	2018	31	9	29,03%	NE
Kotor	2024	33	13	39,39%	DA
Kotor	2020	33	12	36,36%	NE
Mojkovac	2021	31	7	22,58%	DA
Nikšić	2025	41	14	34,15%	DA
Nikšić	2021	41	12	29,27%	DA

Petnjica	2021	31	8	25,81%	DA
Plav	2022	31	9	29,03%	DA
Plav	2018	31	8	25,81%	NE
Plužine	2022	29	11	37,93%	NE
Plužine	2018	30	7	23,33%	NE
Pljevlja	2023	34	12	35,29%	DA
Pljevlja	2018	35	10	28,57%	NE
Podgorica	2024	59	24	40,68%	DA
Podgorica	2022	58	21	36,21%	NE
Podgorica	2018	61	18	29,51%	NE
Rožaje	2022	34	10	29,41%	DA
Rožaje	2018	33	10	29,41%	NE
Šavnik	2018	30	9	30%	NE
Tivat	2022	32	14	43,75%	DA
Tivat	2020	32	8	25%	NE
Tuzi	2023	32	5	15,63%	DA
Tuzi	2019	32	4	12,5%	NE
Ulcinj	2022	33	12	36,36%	DA
Ulcinj	2018	33	7	21,21%	NE
Zeta	2022	32	9	28,13%	NE
Žabljak	2023	30	7	23,33%	NE
Žabljak	2017	31	6	19,35%	NE

Napomena: Skupštine opština imaju različit broj odbornika/ca, zbog čega ista promjena u broju odbornica ne proizvodi isti procentualni efekat u svim opštinama. U manjim skupštinama i jedna odbornica više ili manje može značajno promijeniti % zastupljenosti žena, pa se podaci trebaju tumačiti uzimajući u obzir ukupan broj odbornika u svakoj opštini.

Podaci pokazuju da je u pojedinim opštinama ostvaren značajan pomak, pa žene danas čine više od 40% odborničkog sastava, dok se u većem broju opština njihov udio kreće između 30% i 35%. Ipak, i pored ovog napretka, vidljivo je da se lokalni nivoi vlasti uglavnom „zaustavljaju“ upravo oko zakonskog minimuma ili blago iznad njega.

Istovremeno, podaci ukazuju na neujednačenost trendova. Dok pojedine opštine bilježe kontinuirani rast broja odbornica u svakom izbornom ciklusu, u drugima se napredak odvija znatno sporije ili je gotovo neprimjetan.

U pojedinim sredinama procenat žena u skupštinama opština i dalje ostaje ispod 25%, što ukazuje na snažan uticaj lokalnih političkih i društvenih faktora, uključujući partijsku strukturu, unutrašnju hijerarhiju i dominantne rodne norme. Ovakve razlike potvrđuju da povećanje zastupljenosti žena nije rezultat sistemski ujednačenog pristupa, već zavisi od lokalne političke volje i konteksta u kojem se izbori odvijaju.

Takođe, opštine sa većim brojem žena u lokalnim parlamentima češće imaju formirane ženske klubove, što nam govori da postoji njihov potencijal kao prostor za zajedničko artikulisanje inicijativa i stavova. Međutim, postojanje ovih klubova ne omogućava automatski i veći politički uticaj žena, budući da njihov stvarni domet zavisi od niza umreženih faktora, uključujući stepen aktivnosti, političku podršku, raspoložive resurse i mogućnosti da utiču na procese donošenja odluka, naročito u dijelu koji se odnosi na izvršnu vlast na lokalnom nivou.

2.4 POLITIČKA REPREZENTACIJA ŽENA NA IZBORNIM LISTAMA/U POLITIČKIM PARTIJAMA

Ova tabela daje pregled zastupljenosti žena na pozicijama moći u političkim partijama u Crnoj Gori u periodu od 2012. do 2023. godine. Prikazani podaci obuhvataju broj žena koje su obavljale najviše stranačke funkcije, poput predsjednica, potpredsjednica i članica predsjedništava, kao i njihove konkretne pozicije unutar partijskih struktura. Na taj način tabela omogućava uvid u promjene i trendove učešća žena u vrhu političkih partija tokom posmatranog perioda.

Tabela 6: Politička reprezentacija žena unutar političkih partija

Period/ Izbori Elections	Politička partija	Broj i pozicije žena u vrhu partije	Ime i prezime
2012.	Pozitivna Crna Gora	2 (potpredsjednica + predsjedništvo)	Azra Jasavić, Nataša Gojković
	Liberalna partija	2 (članice predsjedništva)	Satka Hajdarpašić, Dubravka Vujačić
	Hrvatska Građanska inicijativa	1 (potpredsjednica, kasnije predsjednica)	Marija Vučinović

	Pokret za promjene	1 (članica predsjedništva)	Branka Bošnjak
	Bošnjačka stranka	0 (nema žena na pozicijama moći)	/
	Demokratska partija socijalista, Socijaldemokratska partija, Nova srpska demokratija, Demokratska narodna partija, Socijalistička narodna partija, Forca, Albanska lista	0 (nema žena na pozicijama moći)	/
2016.	Socijaldemokrate	2 (potpredsjednica + predsjedništvo)	Milanka Opačić, Biljana Borzan
	Hrvatska građanska inicijativa	2 (predsjednica + predsjedništvo)	Marija Vučinović, Ljerka Dragičević
	Demokratska partija socijalista	1 (članica predsjedništva)	Aleksandra Vuković-Kuč
	Albanska lista, Socijal demokratska partija, Demokratska Crna Gora, Demokratski front, Koalicija ključ i Bošnjačka stranka	0 (nema žena na pozicijama moći)	/
2020.	Socijal demokratska partija	1 (predsjednica partije)	Draginja Vuksanović-Stanković
	Demokratski savez	1 (potpredsjednica)	Ksenija Milović
	Socijaldemokrate	3 (potpredsjednica + članice predsjedništva)	Milica Lekić, Ivana Raščanin-Radičević, Irma Nišić
	Ujedinjena reformska akcija	1 (članica predsjedništva)	Ana Novaković-Đurović
	Demokratska partija socijalista	1 (potpredsjednica)	Sanja Damjanović
	Bošnjačka stranka, Albanska lista, Za budućnost Crne Gore, Demokratska Crna Gora	0 (nema žena na pozicijama moći)	/
	Bošnjačka stranka, Albanska lista, Za budućnost Crne Gore, Demokratska Crna Gora		

2023.	Demokratska parti- ja socijalista	8 (1 potpredsjednica + 7 članica preds- jedništva)	Aleksandra Vuković-Kuč (pot- predsjednica), Suzana Pribi- lović, Drita Lolla, Lidija Kljajić, Zoja Lalović- Bojanić, Marija Markoč kao i Nemša Omerbe- gović.
	Demokratska Crna Gora	6 (1 potpredsjednica + 5 članica preds- jedništva)	Dragana Kaženegra-Stanišić, (potpredsjednica), Anđela Voji- nović, Zdenka Popović, Tamara Vujović, Valentina Minić i Jovana Tošić.
	Pokret evropa sad	2 (potpredsjednica + članica predsje- dnštva)	Olivera Injac (potpredsjednica), Maida Gorčević
	Socijalistička narodna partija	(predsjednica Skupštine CG 2023. godine)	Danijela Đurović
	Hrvatska građans- ka inicijativa	4 (članice predsje- dnštva)	Ljiljana Velić, Blanka Ra- došević-Marović, Tanja Grabić, Dijana Milošević
	Demokratski savez	1 (predsjednica)	Ksenija Milović
	Ujedinjena reforms- ka akcija	3 (1 potpredsjednica + 2 članice preds- jedništva)	Ana Novaković Đurović (pot- predsjednica), Ljiljana Jokić-Ka- pa, Ferida Peročević
	Nova srpska demokratija	1 (potpredsjednica)	Jelena Božović
	Demokratska narodna partija	1 (potpredsjednica)	Maja Vukićević
	Bošnjačka stranka	1 (članica predsje- dnštva)	Sabina Muratović
	Socijaldemokrate	2 (članice predsje- dnštva)	Marija Blagojević, Irma Nišić
	Liberalna partija	1 (članica predsje- dnštva)	Jelena Marković
	Albanska alijansa, Albanski forum i Demokratska unija Albanaca	0 (nema žena na pozicijama moći)	/

U 2012. godini, od 12 političkih partija obuhvaćenih analizom, samo dvije su imale žene na pozicijama potpredsjednica, četiri članice predsjedništva, dok nijedna partija nije imala ženu na čelu partije.

U 2016. godini situacija ostaje suštinski nepromijenjena. Žene su bile prisutne u vrhovima partija u ograničenom broju, dok je većina parlamentarnih partija i dalje funkcionisala bez ijedne žene na pozicijama moći. Od 9

političkih partija, jedna je imala predsjednicu, jedna potpredsjednicu i 3 članice predsjedništva.

U 2020. godini, od ukupno 15 analiziranih političkih partija, samo jedna je imala ženu na poziciji predsjednice, dok su tri žene obavljale funkciju potpredsjednica političkih partija. Dodatno, u dvije političke partije evidentirano je prisustvo ukupno tri žene u predsjedništvima, pri čemu je u jednoj partiji bila zastupljena jedna, a u drugoj dvije članice predsjedništva.

U 2023. godini zabilježen je najizraženiji pomak u pogledu brojčane zastupljenosti žena u vrhovima političkih partija. U tom periodu evidentirana je jedna predsjednica političke partije, kao i jedna žena na funkciji predsjednice Skupštine Crne Gore, dok je šest žena obavljalo funkciju potpredsjednica partija, a ukupno 23 žene bile su članice partijskih predsjedništava.

Podaci jasno pokazuju da je u većini analiziranih godina broj žena na pozicijama stvarne stranačke moći bio izuzetno ograničen ili u potpunosti izostajao, naročito u najvećim i najuticajnijim političkim strukturama. U ranijim izbornim ciklusima (2012. i 2016), prisustvo žena u vrhovima partija bilo je sporadično i uglavnom vezano za manje partije ili pojedinačne izuzetke, dok su brojne parlamentarne partije u potpunosti funkcionisale bez žena na pozicijama odlučivanja.

Izborni ciklusi 2020. i naročito 2023. godine bilježe određeni pomak u pogledu brojčane zastupljenosti žena unutar partijskih rukovodstava, posebno kroz povećan broj potpredsjednica i članica predsjedništava u pojedinim partijama. Ipak, i pored ovog rasta, žene i dalje rijetko zauzimaju najviše liderske pozicije, dok je funkcija predsjednice partije i dalje izuzetak.

KLJUČNE PREPREKE I BARIJERE ZA POLITIČKO UČEŠĆE ŽENA U CRNOJ GORI

Mogući razlozi nedovoljne zastupljenosti žena u političkom životu su višestruki. Prije svega, i dalje su prisutni tradicionalni obrasci i konzervativna shvatanja o ulozi i položaju žena u crnogorskom društvu. Pored toga, kod samih žena često nije dovoljno izražena motivacija, samopouzdanje i spremnost za aktivnije uključivanje i veći uticaj u javnoj sferi. Ovakvo stanje dodatno je praćeno, otvorenim ili prikrivenim, otporom muškog dijela populacije prema učešću žena u politici, koji se nerijetko manifestuje i kroz nepovjerenje u njihove sposobnosti za obavljanje različitih političkih funkcija.

Cijena koju žene plaćaju ulaskom u politički život **često ostaje neprepoznata u javnosti**, budući da se politika dominantno doživljava kao prostor ličnog interesa, uz pretpostavku da su žene vrlo svjesno prihvatile postojeće obrasce i izazove takvog okruženja. Zbog nejasnih pravila, unutrašnjih partijskih odnosa i kontinuiranih pritisaka, brojne političarke odustaju od daljeg napredovanja u političkoj karijeri. Dodatnu prepreku predstavlja i otežano usklađivanje privatnog i javnog života. Istovremeno, evidentno je da u oblastima u kojima je zastupljenost žena znatno manja u odnosu na muškarce - poput vojske ili industrije - uzrok nije nedostatak interesovanja ili sposobnosti, već sistemski postavljeni uslovi koji ograničavaju pristup i zadržavanje žena na rukovodećim pozicijama.²³

Izdvojiti pojedinačne oblike nasilja sa kojima se žene u javnom i političkom životu suočavaju nije jednostavno, jer se oni najčešće prepliću i javljaju istovremeno. Različiti oblici pritisaka i nasilja često dolaze zajedno. Uprkos tome, pokušaćemo u nastavku da predstavimo one najčešće oblike prepreka i nasilja sa kojima se žene na političkoj sceni suočavaju.

23 CEDEM, *Ideja čije je vrijeme došlo – Žene u politici i politika za žene*, str. 40, dostupno na: [IDEJA-CIJE-JE-VRIJEME-DOSLO-ZENE-U-POLITICI-I-POLITIKA-ZA-ZENE.pdf](https://www.cedem.org.rs/wp-content/uploads/2018/04/IDEJA-CIJE-JE-VRIJEME-DOSLO-ZENE-U-POLITICI-I-POLITIKA-ZA-ZENE.pdf)

Identifikovane prepreke uključuju:

- ličnu percepciju žena o sopstvenoj ulozi i mjestu u politici,
- snažan uticaj tradicije i porodice
- visoka i često kontradiktorna očekivanja javnosti od žena u politici,
- rodno zasnovano nasilje, uključujući digitalno nasilje i govor mržnje,
- finansijske i resursne barijere,
- strukturne prepreke unutar političkih partija i izbornog sistema.

Lična percepcija žena o sopstvenoj ulozi i mjestu u politici - jedna od značajnih, ali često zanemarenih prepreka političkom učešću žena odnosi se na njihovu ličnu percepciju sopstvene uloge, kapaciteta i mjesta u javnom i političkom životu.

Prema istraživanju UNDP-a iz 2025. godine,²⁴ lična percepcija žena o sopstvenom mjestu u javnom i političkom životu predstavlja značajnu prepreku njihovom političkom učešću. Nalazi ukazuju da ispitanici i ispitanice jasno prepoznaju povlašćen položaj muškaraca u procesima odlučivanja, kao i u društvenom i političkom životu u cjelini, pri čemu žene češće nego muškarci identifikuju postojanje rodni neravnopravnosti. Ovakva percepcija politike kao neravnopravnog prostora utiče na to da žene svjesno procjenjuju političko djelovanje kao polje sa većim rizicima i manjim šansama za uspjeh, što doprinosi njihovom odustajanju od političkog angažmana ili kandidovanja.

Istraživanje takođe pokazuje da su žene izložene indirektnim oblicima diskriminacije povezanim sa starošću i porodičnim obavezama – uključujući percepciju majčinstva kao „rizika“ i doživljaj žena kao manje „raspoloživih“ i „pouzdanih“. Ovi obrasci dodatno utiču na samopouzdanje žena i njihovu procjenu sopstvene legitimnosti u političkom životu.²⁵

Takođe, istraživanje Građanske Alijanse iz 2025. godine²⁶ ukazuje da je najčešće prepoznata prepreka političkom učešću žena identifikovana kao

²⁴ Program Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Gender Mainstreaming – Stavovi i percepcije građana Crne Gore i zaposlenih u javnoj upravi o rodnoj ravnopravnosti, Podgorica, 2025, str. 93-94.

²⁵ Ibidem, str. 9-12

²⁶ Građanska Alijansa, *Učešće žena u lokalnoj politici Crne Gore – empirijska analiza stavova i iskustava odbornica*, Podgorica, novembar 2025. godine, str. 21

nezainteresovanost samih žena (32,8%). Ovakav nalaz ukazuje na složen fenomen u kojem se nedovoljno političko angažovanje žena tumači kao individualni izbor, a ne kao posljedica strukturnih i društvenih ograničenja. Takva percepcija može odražavati internalizaciju²⁷ rodnih neravnopravnosti, pri čemu se postojeće prepreke normalizuju i prepoznaju kao „nedostatak interesa“, umjesto kao rezultat neravnopravnog pristupa resursima, moći i političkim prilikama.

Politika se, prema nalazima fokus grupe UZOR-a,²⁸ rijetko percipira kao prostor zajedničkog rješavanja problema, već kao prostor velikog rizika u kojoj žene moraju ulagati znatno više energije kako bi bile shvaćene ozbiljno. Jedna od učesnica fokus grupe navodi: *„Zanima me šta se dešava u društvu, ali politika mi djeluje kao nešto gdje nemam realan prostor da utičem.“*

U tom smislu, lična percepcija žena o sopstvenim kapacitetima ne može se odvojiti od šireg društvenog i institucionalnog konteksta u kojem djeluju. **Dugotrajna izloženost rodnim stereotipima, ograničena vidljivost žena na pozicijama moći, kao i način na koji se žene u politici predstavljaju u javnosti i medijima, utiču na to da žene češće sumnjaju u sopstvenu spremnost i sposobnost da obavljaju visoke političke funkcije.** Ovakvi obrasci često dovode do niskog nivoa samopouzdanja, nedostatka motivacije i osjećaja da politika „nije prostor za njih“, što utiče na spremnost žena da se kandiduju, javno istupe ili dugoročno ostanu politički aktivne.

U prilog ovome govori i podatak prema istraživanju *DeFacto Consultancy* iz 2024. godine,²⁹ da 48,2% građana i građanki Crne Gore smatra da su muškarci bolji politički lideri od žena.

Snažan uticaj tradicije i porodice – tradicionalni i patrijarhalni obrasci duboko su ukorijenjeni u crnogorskom društvenom kontekstu i imaju dugotrajan uticaj na percepciju društvenih uloga žena i muškaraca. Istori-

²⁷ pojam koji označava prenošenje izvjesnih spoljašnjih normi, standarda i odnosa na unutrašnji, mentalni plan, koji se tako doživljavaju kao vlastiti.

²⁸ Udruženje za odgovorni i održivi razvoj (UZOR), *Analiza fokus grupa - (Ne)željene u javnom prostoru - glasovi koji rijetko dobijaju prostor*, 2026.

²⁹ DeFacto Consultancy, *Violence against women in Montenegrin politics*, istraživanje sprovedeno za Westminster Foundation for Democracy (WFD), Podgorica, 2024.

jski gledano, uloga žene bila je dominantno vezana za porodicu i brigu o domaćinstvu, dok je javni i politički prostor bio gotovo isključivo rezervisan za muškarce. Od žena se očekivalo da joj je mjesto kod kuće i ona je morala odgojiti dijete i kao majka i kao otac.³⁰

Iako se položaj žena tokom vremena značajno mijenjao, nije se u potpunosti iskorijenio i pojedini elementi ovakvog tradicionalnog nasljeđa i dalje oblikuju savremene društvene stavove i očekivanja, naročito u pogledu političkog angažmana žena.

Način na koji se tradicija i njene tekovine prenose i tumače u velikoj mjeri zavisi od pojedinaca, pri čemu često izostaje kritički odnos prema tradicionalnom nasljeđu. Nekritičko prihvatanje određenih obrazaca crnogorske tradicije doprinosi održavanju i produbljivanju rodne nejednakosti. Posebno je izražena percepcija politike kao sfere rezervisane za muškarce, dok se uloga žena ograničava na privatnu sferu i porodične obaveze. Ovakvo razumijevanje tradicije rezultira opstankom stavova prema kojima je primarna društvena uloga žene majčinstvo i domaćinstvo, dok se političko djelovanje smatra neprimjerenim za žene.³¹

Dugotrajnost i duboka ukorijenjenost tradicionalnih rodni obrazaca u crnogorskom društvu potvrđena je i ranijim istraživanjima, koja ukazuju na kontinuitet stavova o podjeli rodni uloga u privatnoj i javnoj sferi.

Prema istraživanju sprovedenom 2012. godine,³² **56% stanovništva smatra da je sasvim normalno da, ukoliko je samo jedan od supružnika zaposlen, to bude muškarac**, pri čemu je posebno zabrinjavajuće da **ovaj stav dijeli i gotovo svaka druga žena**. Dodatno, 55% ispitanika/ca smatra da većina poslova u domaćinstvu više odgovara ženama nego muškarcima. Žene u prosjeku stupaju u brak ranije nego muškarci i ranije postaju majke, što u značajnom broju slučajeva predstavlja prekretnicu u njihovim profesionalnim karijerama. Osnivanje porodice za žene najčešće znači preuzimanje

30 Ivan Tepavčević, Jedan pogled na položaj žena u Crnoj Gori u XIX i početkom XX vijeka, 245 str. Dostupno na: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://folia.ucg.ac.me/image/21/Tepavcevic.pdf>

31 CeMI, *Nesigurna u online prostoru - Izvještaj o rodno zasnovanim dezinformacijama i online nasilju prema ženama u politici u Crnoj Gori, 2022*, str. 9

32 Evropski pokret u Crnoj Gori, *Ipsos, Socio-ekonomski položaj žena u Crnoj Gori, 2012*, str. 17

većine obaveza iz sfere zajedničkog privatnog života, dok muškarcima ostaje više vremena za profesionalnu afirmaciju neopterećenu porodičnim obavezama.³³

Čak i u situacijama kada postoji razvijen sistem podrške, naročito u vezi sa brigom o djeci, žene koje nastoje da razviju karijeru u poslovnoj ili političkoj sferi i dalje u najvećoj mjeri same obavljaju kućne obaveze, što njihov radni dan čini znatno dužim i težim.

Prema nalazima CeMI-ja u izvještaju iz 2022. godine,³⁴ ulazak u politiku predstavlja izlazak iz zone komfora za sve aktere, ali je taj proces za žene znatno zahtjevniji nego za muškarce. Ovakva percepcija povezana je sa postojanjem rodni stereotipa, prema kojima su žene u politici češće izložene uvredama i negativnim reakcijama, koje imaju snažniji i dugotrajniji uticaj na njih i njihovo okruženje. Dodatno, političko angažovanje žena se često sagledava kroz prizmu njihovih porodičnih uloga, naročito uloge majke i supruge, što utiče na njihovu odluku da se uključe u politički život.

Stereotipizacija ženskih uloga žene i dalje vezuje za brigu o porodici i domaćinstvu, dok se političko djelovanje percipira kao domen muškaraca. Djelovanje žena se usmjerava više ka privatnoj, a ne javnoj i/ili političkoj sferi života.³⁵

Ovakvi obrasci nisu samo dio narativa, već se jasno reflektuju i u stavovima građana i građanki. U tom kontekstu određeni podaci ispitanika/ca pokazuju da 66,4% ispitanika/ca kao jedan od ključnih faktora koji demotiviraju žene za političko učešće navodi porodične i kućne obaveze, dok 53,8% prepoznaje nedostatak podrške porodice kao značajnu prepreku. Dodatno, činjenica da je gotovo trećina ispitanika/ca (29,4%) na pitanje o mogućim rješenjima odgovorila sa „ne znam“ ili nije dala odgovor, ukazuje na duboko ukorijenjenu normalizaciju ovih prepreka i nedostatak društvene svijesti o potrebi njihove sistemske promjene.³⁶

33 Ibidem, str. 22

34 CeMI, *Nesigurna u online prostoru – Izvještaj o rodno zasnovanim dezinformacijama i online nasilju prema ženama u politici u Crnoj Gori, 2022*, str. 9.

35 CEDEM, *Analiza rodne diskriminacije na političkoj sceni Crne Gore*, str. 7

36 DeFacto Consultancy, WFD, *Women's political activism in Montenegro – public opinion survey, 2021*

Ženska dostignuća se često vrednuju samo u kontekstu majčinstva, dok su situacije u kojima trpe nasilje, odriču se imovine ili bivaju diskriminirane zbog toga što su žene, česte.³⁷

Podaci iz *Indeksa rodne ravnopravnosti iz 2023. godine*,³⁸ dodatno potvrđuju dubinu rodni nejednakosti u domenu raspodjele vremena. Jaz u ovom domenu iznosi 58,9, dok poddomen koji se odnosi na njegu i neplaćeni rad u domaćinstvu – uključujući brigu o djeci, starijim i nemoćnim članovima porodice, kao i obavljanje kućnih poslova – bilježi još izraženiju neravnopravnost, sa vrijednošću od 61,7.

Ovi podaci jasno ukazuju na značajnu disproporciju u obavljanju neplaćenog rada u domaćinstvu, koji i dalje dominantno pada na teret žena. Posljedično, ženama ostaje manje prostora i vremena za društveni angažman, profesionalno usavršavanje i aktivno učešće u javnom i političkom životu, čime se dodatno produbljuju postojeće strukturne prepreke njihovoj političkoj participaciji, dok se sa druge strane od nje očekuje da sve postigne.

Visoka i često kontradiktorna očekivanja javnosti od žena u politici – svaka druga osoba u Crnoj Gori smatra da se pitanje rodne ravnopravnosti „pretjerano naglašava“, dok više od polovine ispitanika/ca kaže da su muškarci bolji lideri, a četiri petine da je majčinstvo najvažnija uloga žene.³⁹

Kada birate ulazak u sferu politike, to za većinu građana/ki znači sljedeće: od žena se očekuje da „izgleda kao žena“, uvijek dotjerane i sa mjerom, da se ponašaju u skladu sa društvenim normama sredine u kojoj žive, te da istovremeno ispune očekivanja vezana za uloge majke i domaćice. Uz to, od žena se nerijetko očekuje da se neprestano dokazuju,⁴⁰ i to u znatno većoj mjeri nego što je to slučaj kod muškaraca.

Čak i kada žene uspiju da ispune ova visoka i često međusobno suprotstavljena očekivanja – da budu profesionalno uspješne, kompetentne,

37 Centar za ženska prava, Asocijacija Spektra, *Rodna perspektiva parlamentarnih izbora 2023. godine*, str. 14

38 MONSTAT, *Indeks rodne ravnopravnosti za 2023. godinu*, str. 3

39 UNDP, *Istraživanje o stavovima građana/ki i zaposlenih u javnoj upravi*, 2025.

40 CEDEM, *Ideja čije je vrijeme došlo – žene u politici i politika za žene*, str. 39

društveno prihvatljive i „uravnotežene“ između privatnog i javnog života - njihovo prisustvo u politici ne doživljava se nužno kao pozitivan doprinos. Naprotiv, uspješne žene u političkom životu često se percipiraju kao prijetnja postojećim društvenim i rodnom hijerarhijama, što ih čini posebno izloženim kritikama, omalovažavanju i rodno zasnovanim napadima.

Umjesto da budu vrednovane prema političkim rezultatima i javnom radu, žene se nerijetko suočavaju sa uvredama, govorom mržnje i pokušajima diskreditacije koji se ne odnose na njihove stavove ili poslovni angažman, već na njihov izgled, privatni život ili samu činjenicu da zauzimaju javni prostor. Ovakav odnos dodatno normalizuje narativ prema kojem je političko angažovanje žena „*lični izbor sa unaprijed poznatim posljedicama*“, što se često sažima u poruku, koja je danas sveprisutna na društvenim mrežama i portalima: „što si tražila, to si i dobila“.

Posebno zabrinjava činjenica da ovakvi stavovi ne dolaze isključivo od strane muškaraca, već se nerijetko pojavljuju i među ženama.

S druge strane, u kreiranju stavova javnosti jako važnu ulogu igraju mediji i način na koji oni izvještavaju o temama koje se tiču participacije i političke zastupljenosti žena, kao i potezima, odlukama i borbama koje žene povlače i s kojima se nose. Mediji su ti koji imaju moć, ali imaju i odgovornost.

Mediji u Crnoj Gori dominantno izvještavaju o fizičkom i seksualnom nasilju nad ženama, dok se psihičko i ekonomsko nasilje gotovo u potpunosti zanemaruju.⁴¹ Ovakav pristup sužava razumijevanje rodno zasnovanog nasilja i ostavlja utisak da nasilje postoji isključivo u svojim najekstremnijim oblicima, dok se svakodnevni, dugotrajni i sistemski oblici nasilja ostavljaju izvan javnog fokusa.

Takav medijski okvir može značajno uticati na percepciju javnosti, stvarajući pogrešan narativ da se žene koje se bave javnim ili političkim djelovanjem ne suočavaju sa nasiljem, ili da su na njega „navikle“ zbog prirode svog posla. U stvarnosti, žene u javnoj sferi u najvećoj mjeri trpe psihičko nasilje, uznemiravanje, prijetnje i druge oblike rodno zasnovanog nasilja, koji os-

41 UNDP, *Rodno ogledalo medija u Crnoj Gori – istraživanje i analiza sadržaja crnogorskih medija iz rodne perspektive*, Podgorica 2022.

taju nedovoljno vidljivi i rijetko prepoznati kao ozbiljan društveni problem.

Zabrinjava podatak, prema istraživanju *CIN-a*, da se devet od deset ispitanika/ca na društvenim mrežama susrijetalo sa sadržajima kojim se napadaju ili omalovažavaju ministarke, poslanice, novinarke, aktivistkinje. S druge strane, istraživanje *MASTER-a* je pokazalo da bi čak 89,2% ispitanika/ca izabralo ženu za poziciju predsjednice države Crne Gore.⁴²

Ipak, paralelno sa ovim podacima, ne može se zanemariti činjenica da je javni prostor, posebno društvene mreže i portali, preplavljen negativnim, seksističkim i omalovažavajućim komentarima usmjerenim upravo prema ženama u politici. Ovaj očigledni nesklad između deklarativne podrške i stvarnog odnosa prema politički angažovanim ženama otvara ključno pitanje: **šta se zapravo od žena u politici očekuje i kako društvo reaguje onda kada one ta očekivanja ispune?**

U praksi, uspjeh žena rijetko se mjeri njihovim političkim rezultatima, javnim politikama ili doprinosom društvu, već se najčešće procjenjuje kroz njihov izgled, ponašanje, ton komunikacije i kroz privatni život. Umjesto priznanja za postignuća, žene se suočavaju sa pojačanim nadzorom i kritikama, što potvrđuje da formalna spremnost da se žena podrži ne znači nužno i suštinsko prihvatanje njenog političkog autoriteta. Upravo ova kontradikcija predstavlja jednu od ključnih prepreka s kojima se žene suočavaju u političkom djelovanju, o čemu će biti više riječi u nastavku.

Rodno zasnovano nasilje, uključujući digitalno nasilje i govor mržnje - žene koje ulaze na političku scenu često postaju meta rodno zasnovanog nasilja i agresivnih onlajn napada. Veliki broj politički angažovanih žena u Crnoj Gori, ali i generalno na Zapadnom Balkanu doživljava različite oblike nasilja - od verbalnih uvreda i prijetnji do koordinisanih onlajn napada, što utiče na njihovu spremnost da javno djeluju i aktivno nastave da se bave politikom.

Neke od žena iz političke sfere u Crnoj Gori koje su često i kontinuirano bile mete govora mržnje, netrepeljivosti i onlajn napada su: *Draginja*

42 MASTER, *Analiza postojećeg stanja i efektivnosti sprovođenja strateškog okvira u oblasti rodne ravnopravnosti*, Podgorica 2022, str. 40

Vuksanović Stanković; Aleksandra Vuković Kuč; Jevrosima Pejović; Vesna Bratić; Božena Jelušić, Zdenka Popović, Sanja Damjanović i mnoge druge.

Govor mržnje definisan je *Zakonom o zabrani diskriminacije iz 2014. godine*,⁴³ a po preporuci Savjeta Evrope. Čl. 9 Zakona kaže: govor mržnje je svaki oblik izražavanja ideja, tvrdnji, informacija i mišljenja koji širi, raspiruje, podstiče ili pravda diskriminaciju, mržnju ili nasilje protiv lica ili grupe lica zbog njihovog ličnog svojstva, ksenofobiju, rasnu mržnju, antisemitizam ili ostale oblike mržnje zasnovane na netoleranciji, uključujući i netoleranciju izraženu u formi nacionalizma, diskriminacije i neprijateljstva protiv manjina.

Uvid u komentare i reakcije u javnom prostoru ukazuje na raširenost rodno zasnovanog govora mržnje. Posebno ispod članaka na portalima koji se odnose na rodnu ravnopravnost, kvote i političko učešće žena, učestalo se pojavljuju uvredljivi, seksistički i mizogini sadržaji, što ukazuje na nepovoljan društveni ambijent za javno djelovanje žena. S druge strane, nepostojanje moderiranja ovakve vrste sadržaja samo dodatno doprinosi društvenoj prihvaćenosti, dakle od strane javnosti, da je ovakva vrsta govora prihvatljiva i ostaje bez adekvatnih sankcija, čime se dodatno normalizuje i reprodukuje u javnom narativu.

primjeri rodno zasnovanog govora mržnje u digitalnom prostoru:

The screenshot displays a digital forum interface with three comments. At the top, there are filters: 'Standardno', 'Hronološki', 'Plus', and 'Minus'. Each comment block includes a user profile picture, name, and timestamp, followed by the comment text, reaction buttons (+/-), and a blue 'ODGOVORI' button.

- Comment 1:** User 'Korisnikusluga' (08-03-2025 08:39h) writes: 'Bog je zeni dao najljepsu ulogu, ne da bude feministkinja, niti rob, nego da bude majka. Danas su zene, koje su de facto kroz istoriju bile stubovi porodica, postale nervozne, netrpeljive, cak i prema djeci. Budite zene u punom smislu. Volite i budite voljene, feminizam, revolucije i zla nisu donijela dobra nikome.' Reactions: +6, -3.
- Comment 2:** User 'Nuro' (23-07-2025 15:14h) writes: 'Ako hocete rodnu ravnopravnost onda u rudnik, zeljezaru, na gradjevinu i slicno zaposlite zene a u politici ih vec ima previse.' Reactions: +0, -0.
- Comment 3:** User 'Ivan' (25-07-2025 20:01h) writes: '40% vise zabave o jadu.' Reactions: +4, -1.
- Comment 4:** User 'GIGI' (25-07-2025 18:31h) writes: 'To ce nas spasit. Teško.' Reactions: +7, -0.

⁴³ Zakon o zabrani diskriminacije (Sl. Crne Gore, br 46/2010, 40/2011 - dr. Zakon, 18/2014 i 42/2017)

vb

20-02-2025 09:58h

Prijavi komentar

Zene su stvorene jedino za radjanje djece. Nizasto drugo. Eto, jeste li kad culi za neku zenu, da je vrhunski kuvar? Ne, jer su to muskarci.

+1

-7

ODGOVORI

Rodno zasnovano nasilje nad ženama obuhvata ono nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena, odnosno ono, koje nesrazmjerno pogađa žene (Istanbulska konvencija, član 3). Postoje različiti oblici online nasilja: 1) *sajber proganjanje (cyberstalking)*; 2) *sajber nasilništvo (cyberbullying)*; 3) *doksovanje (doxing)*; 4) *osvetnička pornografija; (nonconsensual pornography)* i 5) *trolovanje (trolling)*.⁴⁴

Takođe, postoje i različiti oblici rodno zasnovanog nasilja: 1) *fizičko nasilje*; 2) *emocionalno nasilje*; 3) *seksualno nasilje* i 4) *prisilni brakovi*. RZN može imati i druge oblike, kao što su uskraćivanje mogućnosti za obrazovanje i pristup obrazovanju, zdravstvenom sistemu i ekonomskim resursima, ili nasilje od strane intimnih partnera ukoliko se nasilje dešava u kontekstu intimnih odnosa itd.⁴⁵ Važno je imati u vidu da se većina žena suočava sa jednim ili više oblika rodno zasnovanog nasilja koje smo ovdje naveli, čak i mnogo prije nego što uopšte imaju priliku da se odluče da uđe u politiku.

O tome nam jasno svjedoče grubi podaci da je u Crnoj Gori u posljednjih sedam godina evidentirano 19 femicida, od čega su četiri ubistva žena zabilježena u prvih osam mjeseci 2025. godine a u prosjeku se na teritoriji zemlje ubije jedna žena na svakih pet mjeseci, najčešće od partnera ili bivšeg partnera.⁴⁶ Međutim, imajući u vidu temu i fokus ovog izvještaja i dostupnost javno provjerljivih podataka, pažnja je usmjerena na raširenost online nasilja i govora mržnje sa kojima se političarke u Crnoj Gori susreću.

44 CeMI, *Izvještaj o online nasilju i govoru mržnje prema ženama u politici u Crnoj Gori*, januar. 2024, str. 21

45 Unicef, *Unapređivanje zdravstvenog stanja djece izbjeglica i migranata u južnoj i jugoistočnoj Evropi (Rodno zasnovano nasilje - informacije)*

46 Dostupno na: <https://www.cdm.me/hronika/za-osam-mjeseci-cetiri-zrtve-femicida-a-u-proteklih-sedam-godina-19/>

Takođe, sve učesnice kvalitativnog istraživanja koje je sproveda *Sigurna ženska kuća*, su se obratile toj organizaciji za pomoć u periodu kada su bile izložene online nasilju. Iskustva digitalnog nasilja kod njih su dominantno proizvela osjećaje uznemirenosti, neprijatnosti, ljutnje i srama. Posebno zabrinjava podatak da su dvije trećine djevojaka i žena navele gubitak interesovanja za aktivnosti u kojima su ranije uživale, dok su sve učesnice obrisale svoje naloge na društvenim mrežama. Većina ispitanica je, takođe, prijavila probleme sa depresijom, niskim samopouzdanjem i otežanim uspostavljanjem emotivnih odnosa.⁴⁷

Iako predmetno istraživanje nije obuhvatalo žene koje su aktivne u politici, njegovi nalazi su relevantni za razumijevanje širih posljedica digitalnog nasilja nad ženama u javnom prostoru. Uprkos činjenici da se žene koje se bave politikom, po prirodi svog angažmana, nalaze pod lupom javnosti i medija, to ih ne čini otpornijim na posljedice online nasilja. Naprotiv, digitalno nasilje ima jednako ozbiljan uticaj na njihovo mentalno zdravlje, samopouzdanje i osjećaj lične bezbjednosti, kao i kod žena i djevojčica koje tek razmatraju uključivanje u javni ili politički život.

Nalazi istraživanja Nacionalnog demokratskog instituta (NDI) ukazuju da su žene koje obavljaju funkcije u Vladi i druge javne dužnosti u Crnoj Gori posebno izložene rodno zasnovanom uznemiravanju na društvenim mrežama. Ovi oblici nasilja obuhvataju različite prakse zastrašivanja i diskreditacije, uključujući pozive na nasilje, narušavanje privatnosti, praćenje, uvredljiv i prijeteci sadržaj, kao i zloupotrebu privatnih materijala.⁴⁸

Dakle, rodno zasnovano nasilje ostaje široko rasprostranjeno, pogađajući svaku četvrtu ženu u Crnoj Gori.⁴⁹

U svom prvom tematskom izvještaju o Crnoj Gori, objavljenom u novembru 2024. godine, **GREVIO**⁵⁰ - nezavisno stručno tijelo Savjeta Evrope za-

47 Sigurna ženska kuća, *Online nasilje nad djevojkama i ženama u Crnoj Gori - pravni okvir i kvalitativno istraživanje*, Podgorica, 2023.

48 CDT, *Implikacije onlajn pritisaka: onlajn učutkivanje žena u Crnoj Gori*, oktobar 2023, str. 7

49 UNDP, *Gender Equality profile of Montenegro*, Podgorica 2025.

50 CEDEM, *Monitoring javnih politika za postizanje rodne ravnopravnosti prema preporukama CEDAW-a*, jul. 2025, 11 str.

duženo za praćenje primjene Istanbulske konvencije, prepoznaje određeni napredak Crne Gore u suzbijanju nasilja nad ženama od 2018. godine, ali istovremeno ukazuje na niz ozbiljnih strukturnih barijera koje zahtijevaju hitnu reakciju. Posebno se naglašava da su rodni stereotipi i patrijarhalni stavovi i dalje duboko ukorijenjeni u crnogorskom društvu, uključujući medije, politički prostor i institucije.

Evropska komisija u Izvještaju za 2025. godinu dodatno potvrđuje da rodno zasnovano nasilje ostaje ozbiljan problem, uz nizak stepen kažnjivosti počinitelaca i nedostatak specijalizovanih servisa podrške za žrtve, što dodatno obeshrabruje žene da aktivno učestvuju u javnom i političkom životu.⁵¹

Finansijske i resursne barijere - Finansijske i resursne barijere predstavljaju jednu od značajnih prepreka za političku participaciju žena u Crnoj Gori i generalno participaciju žena na rukovodećim položajima ili mjestima odlučivanja. Prema Indeksu rodne ravnopravnosti,⁵² *domen novac*, koji mjeri rodne nejednakosti u pristupu finansijskim resursima i ukupnu ekonomsku situaciju žena i muškaraca, u Crnoj Gori iznosi 61,9, što ukazuje na izražen jaz u odnosu na evropski prosjek.

Posebno zabrinjavajući je poddomen *finansijska sredstva*, koji obuhvata mjesečnu zaradu i ukupne prihode žena i muškaraca, a čija vrijednost iznosi svega 48,2. Ovaj rezultat jasno ukazuje na značajne rodne razlike u prihodima, koje direktno utiču na ekonomsku nezavisnost žena, njihovu finansijsku sigurnost i mogućnost ulaganja u sopstveni profesionalni ili politički razvoj.

Podaci iz *Profila rodne ravnopravnosti Crne Gore, koji je izradio UNDP*,⁵³ ukazuju da strukturni položaj žena u ekonomiji predstavlja značajnu finansijsku i resursnu barijeru za njihovu ravnopravnu participaciju u javnom i političkom životu. Iako žene čine 43% zaposlenog stanovništva, one su dominantno koncentrisane u slabije plaćenim sektorima poput obrazovanja, zdravstva, trgovine i javne uprave, dok su značajno nedovoljno zastu-

51 Evropska komisija, *Izvještaj za 2025. godinu*, str. 48

52 MONSTAT, Indeks rodne ravnopravnosti za 2023. godinu

53 Nacionalna Strategija rodne ravnopravnosti 2025-2029, str. 32

pljene u sektorima sa višim zaradama, kao što su IKT, građevinarstvo i finansije. Dodatno, žene zauzimaju svega 20% rukovodećih pozicija. Žene takođe češće rade sa skraćenim radnim vremenom ili imaju privremene ugovore, često zbog neplaćenih obaveza brige o porodici, koje još uvijek u velikoj mjeri preuzimaju žene.

Pravni okvir u Crnoj Gori predviđa posebna budžetska sredstva namijenjena finansiranju političkih subjekata, kao i rada ženskih organizacija unutar političkih partija. Ova sredstva se raspodjeljuju prema unaprijed definisanim kriterijumima, koji uključuju broj osvojenih mandata i zastupljenost manje zastupljenog pola.

*Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja*⁵⁴ precizira da budžetska sredstva za finansiranje redovnog rada ženskih organizacija u političkim subjektima u Skupštini iznose 0,05% planiranih ukupnih budžetskih sredstava tekućeg budžeta, umanjenih za sredstva kapitalnog budžeta i budžeta državnih fondova. Ova sredstva se raspodjeljuju u jednakim iznosima političkim subjektima u Skupštini, odnosno skupštinama opština, i namijenjena su isključivo finansiranju rada ženskih organizacija u političkim subjektima, u skladu sa njihovim statutima.

Međutim, ta sredstva se vrlo često u praksi ne koriste na način koji doprinosi stvarnom političkom osnaživanju žena. Nalazi istraživanja pokazuju da veliki broj političkih subjekata ne ispunjava zakonske obaveze u pogledu transparentnog izvještavanja o trošenju sredstava namijenjenih ženskim organizacijama, dok u pojedinim slučajevima ne postoje ni usvojeni statuti ženskih partijskih organizacija koji bi definisali svrhu i način korišćenja ovih sredstava.⁵⁵

U praksi, finansijske barijere ne djeluju samo kao tehničko pitanje dostupnosti sredstava, već kao filter koji odlučuje ko ima realnu mogućnost da uđe u politički prostor, da se u njemu zadrži i da napreduje. Za žene u Crnoj Gori, koje u prosjeku raspolažu manjim ekonomskim resursima i slabijim pristupom mrežama političke i finansijske moći, ovaj filter ostaje

54 Zakon o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja (Sl.Crne Gore, br. 3/2020 i 38/2020)

55 Centar za ženska prava, Asocijacija Spektra, Rodna perspektiva parlamentarnih izbora 2023, str. 16

znatno uži, čime se političko učešće sužava na manji broj žena, umjesto da odražava stvarnu raznolikost društva.

Strukturne prepreke unutar političkih partija i izbornog sistema - Istraživanja Interparlamentarna unije ukazuju da je političko djelovanje žena u najvećem broju slučajeva posredovano političkim partijama, koje predstavljaju primarni kanal njihovog ulaska u politiku. Manji dio žena u političku sferu ulazi zahvaljujući podršci feminističkih nevladinih organizacija i međunarodnih aktera. Ipak, jedan od ključnih oblika strukturne diskriminacije žena prisutan je upravo unutar partijskih struktura, kroz način organizacije i raspodjelu moći. Procesi odlučivanja i kandidovanja često su zatvoreni, netransparentni i koncentrisani u uskim krugovima partijskih elita.⁵⁶

Prema istraživanju koje je sproveo *DeFacto Consultancy* za potrebe WFD, ispitanici i ispitanice su kao ključne prepreke sa kojima se žene suočavaju u političkom djelovanju dominantno naveli nedostatak podrške političkih partija (51,4%), rodno zasnovanu diskriminaciju (44,8%) te kulturne i društvene norme (41,2%).⁵⁷

S druge strane, čak 85,1% političarki smatra da partije svjesno zanemaruju obrazovane i sposobne žene, dajući prednost muškim kolegama prilikom izbora za rukovodeće pozicije. Više od polovine ispitanica u potpunosti se slaže sa tvrdnjom da se kompetentne žene sistematski zaobilaze u raspodjeli funkcija, što potvrđuje da žene u politici ne nailaze na nedostatak kapaciteta, već na duboko ukorijenjen otpor prema ženskom liderstvu i zatvorene mreže političke moći kojima dominiraju muškarci.⁵⁸

Praksa formiranja izbornih lista dodatno potvrđuje da se rodne kvote u Crnoj Gori primjenjuju pretežno formalno. Podaci pokazuju da je većina izbornih lista za parlamentarne izbore u Crnoj Gori 2023. godine, ispunila isključivo minimalne zakonske uslove u pogledu kvota za manje zastupljeni pol, dok je samo jedna lista bila predvođena ženom. Dodatno, činjenica

56 Centar za ženska prava, *Asocijacija Spektra, Rodna perspektiva parlamentarnih izbora 2023*, str. 8

57 DeFacto Consultancy, *Ženski politički aktivizam u Crnoj Gori*, Vestminster fondacija za demokratiju (WFD), 2021, str. 13

58 Dostupno na: <https://en.vijesti.me/news-b/politika/787007/Women-in-local-politics-believe-they-are-discriminated-against%3B-all-key-positions-are-still-held-by-men>

da je Državna izborna komisija bila prinuđena da tri izborne liste vrati na doradu zbog nepoštovanja zakonskih kvota ukazuje na nizak nivo institucionalne i političke odgovornosti u procesu kandidovanja.⁵⁹

Izborne liste činilo je 1.113 kandidata, od čega je žena bilo samo 397 (35,67%). Takođe, tokom parlamentarnih izbora 2020. godine, samo jednu izbornu listu je predvodila žena, što potvrđuje kontinuitet obrasca u kojem se rodne kvote primjenjuju prvenstveno formalno, bez stvarnog pomaka ka ravnopravijem političkom liderstvu. Dakle, do većeg učešća žena u političkom životu najprije će se doći putem zakonskih izmjena i povećanja kvota, negoli očekivanjima da partije samoinicijativno doprinesu boljem i većem poboljšanju položaja žena u politici.⁶⁰

Ono što je takođe doprinijelo praksi opadanja broja žena u formiranom sazivu Skupštine nakon parlamentarnih izbora 2023, jeste redosljed rangiranja žena na nižim pozicijama u okviru izbornih lista. Sve navedeno ukazuje da političke partije u Crnoj Gori formalno poštuju zakonske obaveze u pogledu rodni kvota, ali istovremeno zadržavaju kontrolu nad ključnim pozicijama moći kroz rangiranje kandidata i unutrašnje mehanizme odlučivanja.

Kada se žene suoče sa ovakvim obrascima političkog djelovanja teško je očekivati da politiku dožive kao prostor ravnopravnih šansi i stvarnog uticaja. Odluka mnogih žena da se ne uključe ili da se povuku iz političkog života uslovljena je sistemskim preprekama, nedostatkom podrške unutar svojih partijskih struktura i nemogućnosti da dalje napreduje i iznese svoj glas.

59 Dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/658237/zena-na-celu-samo-jedne-od-15-izbornih-lista>

60 CeMI, *Izborna reforma u Crnoj Gori - prijedlozi za unapređenje*, 2024, str. 36

OD KVOTA DO STVARNOG UČEŠĆA ŽENA: GDJE JE CRNA GORA DANAS?

Crna Gora je bila među posljednjim državama Zapadnog Balkana koje su uvele rodne kvote. Slabiji stepen prioritizacije rodnih pitanja od strane organizacija i političkih partija, kao i izraženiji otpor političkih elita prema uvođenju rodnih kvota, doprinijeli su odlaganju unapređenja zakonodavnog okvira u ovoj oblasti.⁶¹

Borba za političku participaciju žena u Crnoj Gori započela je mnogo prije formalnog uvođenja rodnih kvota i odvijala se u kontekstu duboko ukorijenjene patrijarhalne političke kulture, u kojoj je sama ideja o ženama kao relevantnim političkim akterkama dugo smatrana nedostižnom. Prije 2011. godine, kada su po prvi put zakonski uvedene obavezne rodne kvote, prisustvo žena u političkom životu zavisilo je gotovo isključivo od volje političkih partija, što je rezultiralo njihovom izrazito niskom i nestabilnom zastupljenošću.

Izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika iz 2014. godine uvedena je obaveza da manje zastupljeni pol čini najmanje 30% kandidata na izbornim listama, uz pravilo da se među svaka četiri uzastopna kandidata/kinje mora nalaziti najmanje jedan/a pripadnik/ca tog pola (čl. 39a). Dodatno, zakon je predvidio mehanizam zaštite mandata, prema kojem se u slučaju prestanka mandata poslanika/ce ili odbornika/ce iz reda manje zastupljenog pola, upražnjeno mjesto popunjava sljedećim kandidatom/kinjom istog pola sa izborne liste čl. 104, st. 3).

Važno je istaći da samo povećanje procenta žena na izbornim listama ne znači nužno i veći procenat žena u skupštinskim klupama i na mjestima odlučivanja. Ova lekcija se nameće upravo iz prvog pokušaja uvođenja rodnih izbornih kvota u Crnoj Gori iz 2011. godine, kada je novouvedena zakonska obaveza za minimumom od 30% žena na izbornim listama rezu-

61 Journal of Social and Educational Research „Women's political participation: A comparative study of gender quota implementation in six Western Balkan Countries”, Merita Limani, 2023, str. 27

ltirala veoma malim porastom procenta broja poslanica. Razlog tome bio je što su žene uglavnom bile rangirane na samom kraju partijskih lista, bez stvarnih šansi da budu izabrane.⁶²

Dodatni problem predstavljao je i izostanak zakonskog rješenja koje bi obezbijedilo da, u slučaju prestanka mandata poslanice, njeno mjesto preuzme druga žena, a ne muškarac. Zbog toga je 2014. godine došlo do izmjena *Zakona o izboru odbornika i poslanika*, kako smo i ranije naveli da čl. 104 ovog zakona garantuje da će, ukoliko mandat prestane odbornici ili poslanici iz reda manje zastupljenog pola, njeno mjesto zauzeti naredni kandidat sa izborne liste koji takođe pripada manje zastupljenom polu.

Način na koji partije raspoređuju žene na izbornim listama utiče na njihovu motivaciju i spremnost da se u budućnosti kandiduju, čime se može proizvesti začarani krug smanjene vidljivosti i interesovanja. U tom kontekstu, narativ o „nezainteresovanosti“ žena često se koristi kao opravdanje za njihovu podzastupljenost, iako je ona u velikoj mjeri posljedica partijskih praksi i strukturalnih ograničenja. Upravo zbog toga, rodne kvote predstavljaju jedan od ključnih mehanizama za povećanje broja žena u političkom životu, jer obezbjeđuju minimalni nivo njihove zastupljenosti na izbornim listama, kao i njihovo pozicioniranje na mjestima koja omogućavaju realnu izbornu šansu.⁶³

Uvođenje kvote od najmanje 30% manje zastupljenog pola na izbornim predstavljalo je važan iskorak, ali ne i kraj borbe. Naprotiv, svaka naredna faza primjene kvota pokazala se kao novo političko i društveno pregovaranje – od borbi za dosljednu primjenu pravila rasporeda kandidata i kandidatkinja na listama, do otpora prema svakom pokušaju povećanja procentualne zastupljenosti žena. Povećanje zakonske kvote na 40% u 2025. godini stoga ne predstavlja nagli pomak, već rezultat dugotrajnog i kontinuiranog zagovaranja, koje svjedoči o sporom i često konfliktnom procesu institucionalnog priznavanja prava žena na ravnopravno učešće u političkom odlučivanju.

Međutim, inicijativa da se postojeća kvota sa 30% poveća na 40% za manje

62 Centar za ženska prava, *Parlamentarni izbori 2020 iz rodne perspektive*, februar 2021., str.3

63 UNDP, *80 godina političke istorije žena Crne Gore*, 2023, 118. str

zastupljeni pol, uz dodatno pravilo da **najmanje jedna od tri osobe na izbornoj listi mora biti pripadnik/ca tog pola**, naišao je na podršku u Skupštini i u političkom spektru Crne Gore. Ovaj prijedlog iniciran je kroz Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore 2025. godine, a podržale su ga ključne institucije, uključujući Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava i Vladu. Ovakav vid političkog kompromisa i saglasnosti ukazuje na postojanje šireg političkog konsenzusa o potrebi unapređenja normativnog okvira za veću zastupljenost žena u političkom predstavljanju.

Važno je naglasiti da, trenutno, rodne kvote ne garantuju punu ravnopravnost i jednako uključivanje žena u politici, već zapravo sprječavaju njihovu potpunu isključenost iz političkog prostora. Iako u pojedinim kontekstima mogu djelovati simbolično ili biti percipirane kao puki formalni zahtjev, kvote ipak predstavljaju ključni korektivni mehanizam kojim se ograničava reprodukcija duboko ukorijenjenih rodni nejednakosti u političkim strukturama i obezbjeđuje minimalni institucionalni prostor za prisustvo žena u politici.

Ukoliko bi se u budućnosti razmatrao model paritetne zastupljenosti od 50%, to bi moglo otvoriti prostor za kvalitativne promjene u političkom predstavljanju žena, pod uslovom da takvo rješenje bude praćeno jasnim pravilima rasporeda na izbornim listama i mehanizmima koji sprječavaju njegovo formalno, a ne suštinsko sprovođenje.

Dakle, zakonom propisane kvote imaju najznačajniji uticaj na izbor žena jer se odnose na sve političke partije, a sam zakon obezbjeđuje mehanizam za njihovu primjenu. Međutim, ukoliko su kandidatkinje pozicionirane prenisko na izbornim listama, čak ni visoki procenti kvota neće dovesti do njihovog stvarnog izbora. Najpovoljniji model u tom smislu predstavlja tzv. „zipovana“ lista, na kojoj su muškarci i žene raspoređeni naizmjenično, čime se ženama obezbjeđuju realnije šanse da budu izabrane.⁶⁴

64 OSCE Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), *Priručnik za posmatranje učešća žena na izborima*, 2005. str 24

V PODCAST SERIJAL

CeMI je po prvi put pokrenuo i distribuirao podcast format pod nazivom „Bez filtera“ kao platformu za otvorene razgovore o različitim temama od društvenog značaja i kao prostor javnog informisanja i zagovaranja. U ovom serijalu podcasta, koji sadrži tri epizode, bavili smo se temom položaja žena i njihovog učešća na političkoj sceni Crne Gore sa posebnim fokusom na razliku između formalne zastupljenosti i stvarne političke moći. Ovaj iskorak distribuiranja ove vrste platforme bio je svjesna odluka da se složene teme poput političke participacije, rodni politika i društvenih barijera približe široj javnosti kroz pristupačan i savremen medijski format.

5.1 I EPIZODA „KORAK A NE CILJ: 40% JOŠ UVIJEK NIJE RAVNOPRAVNOST“

Prva epizoda podcasta „Bez filtera“, pod nazivom „Korak, a ne cilj: 40% još uvijek nije ravnopravnost“, bila je posvećena temi rodni kvota na izbornim listama. Ovom temom započeli smo serijal imajući u vidu da su u Crnoj Gori krajem jula 2025. godine usvojene izmjene i dopuna Zakona o izboru odbornika i poslanika, kojima je zakonska kvota za zastupljenost žena, odnosno manje zastupljenog pola, na izbornim listama povećana sa 30% na 40%. Ova zakonska izmjena predstavlja važan institucionalni iskorak u pravcu unapređenja formalne rodne ravnopravnosti, ali je istovremeno otvorila i pitanje njenog stvarnog dometa i efekata u praksi.

U cilju podrške ovoj inicijativi, ali i slanja jasne poruke da povećanje kvota ne smije biti posmatrano kao krajnji cilj, već kao početna tačka za dublje promjene, prva epizoda je fokusirana na kritičko sagledavanje odnosa između formalne zastupljenosti i stvarne političke moći žena. U tom kontekstu, kao prvu gošću podkasta ugostili smo **Jelenku Andrić**, koja je pokrenula inicijativu za povećanje zakonske kvote sa 30% na 40%, čime je dala značajan doprinos unapređenju normativnog okvira rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori.

Kroz razgovor je istaknuto da ovo povećanje zakonske kvote ne predstavlja krajnji cilj, već prelaznu fazu i alat ka postizanju pune rodne ravnopravnosti u političkom životu. Kvote su uvedene kao odgovor na hitnu potrebu za institucionalnim djelovanjem i bez njih danas ne bi bilo ni postojećeg nivoa zastupljenosti žena u Skupštini Crne Gore. Ovakve zakonske promjene, iako često djeluju ograničeno u kratkom roku, imaju mjerljiv efekat kada se posmatraju u dužem vremenskom periodu.

Pored nje, u razgovoru su učestvovali i profesorka Fakulteta političkih nauka, **Olivera Komar**, kao i predsjednik Upravnog odbora CeMI-ja i ekspert za izbornu reformu, **Zlatko Vujović** koji su doprinijeli dubljoj analizi teme iz akademske i institucionalne perspektive. Profesorka Komar je posebno naglasila da kvote treba posmatrati kao privremeni korektiv strukturne neravnopravnosti, a ne kao zamjenu za stvarnu transformaciju političkog sistema, ukazujući na važnost političke kulture, obrazovanja i dugoročnih društvenih promjena. Sa tim je saglasan i g. Vujović, koji naglašava da je njihova svrha da otvore vrata političkom prostoru, ali je odgovornost političkih partija i institucija da obezbijede uslove u kojima će žene imati realnu mogućnost da izgrade autoritet, utiču na političke procese i doprinose unapređenju društva,

Sa druge strane, ono što je vrlo značajno jeste pravilno pozicioniranje žena na izbornim listama, mehanizmi zaštite ženskih mandata i potreba za jačanjem unutrašnje demokratije političkih partija. Dakle, formalno ispunjavanje zakonskih kvota ne smije postati zamjena za stvarno uključivanje žena u procese donošenja odluka, jer u suprotnom postoji rizik da kvote ostanu puka administrativna obaveza, bez suštinskog političkog efekta.

Zaključci ove epizode jasno su ukazali da povećanje kvote na 40% predstavlja važan, ali nedovoljan korak ka rodnoj ravnopravnosti, te da su za postizanje stvarne političke participacije žena neophodne paralelne reforme političkih partija, promjene društvenih normi i dosljedna primjena postojećeg zakonodavnog okvira.

„Od saziva u kojem je bilo svega nekoliko poslanica, došli smo do 23 žene u parlamentu upravo zahvaljujući uvođenju kvota.“ – Jelenka Andrić, predsjednica Odbora za rodnu ravnopravnost u Skupštini Crne Gore

„Moja motivacija nije da postignemo veći broj žena u politici, nego veći broj liderki.“ – Zlatko Vujović, predsjednik Upravnog odbora CeMI-ja i ekspert za izbornu reformu

„Partije sada moraju da imaju 40%, ali one suštinski nemaju 40% žena koje su aktivne među svojim članstvom. Tako da ćemo imati još jedan dupli napor od strane partija da se to nekako popuni i da se tu postavljaju žene koje mnogo ‘ne talasaju’, ne prave probleme i slično.“ – Olivera Komar, profesorica na Fakultetu političkih nauka

5.2 II EPIZODA „ARGUMENTI UMJESTO LINČA I MIZOGINIJE“

U drugoj epizodi podkasta pod nazivom „*Argumenti umjesto linča i mizoginije*“ razgovaralo se o prisutnosti i obliku rodno zasnovanih napada, uvreda i mizoginije u javnom i onlajn prostoru, ali i o njihovom uticaju na političko i društveno učešće žena. Kroz diskusiju je otvoreno pitanje kako se negativni i često agresivni komentari, posebno na društvenim mrežama i u digitalnoj komunikaciji, normalizuju i postaju najčešća barijera za angažovanje žena u javnom životu, ali i šire, utičući na osjećaj sigurnosti, vidljivosti i motivacije da se ostane i djeluje u političkoj sferi.

Ugostili smo **Jevrosimu Pejović**, nezavisnu poslanicu u Skupštini Crne Gore, koja je i sama često bila meta napada i mizoginih komentara. Kroz njeno lično iskustvo, epizoda je ponudila konkretan uvid u to kako rodno zasnovani napadi funkcionišu u praksi, ali i kakve posljedice imaju po političko djelovanje, mentalno zdravlje i spremnost žena da ostanu aktivne u javnoj sferi. Kritika žena u politici često se ne odnosi na njihove stavove ili rad, već se svodi na lične diskvalifikacije, omalovažavanje i rodne stereotipe, čime se javni dijalog sistematski udaljava od argumenata i suštine političkih pitanja.

Dakle, normalizacija mizoginije u javnom prostoru je jedan od ključnih faktora koji sprječava žene da se politički angažuju, ali i utiče na njihovu percepciju da je politika često „neprijateljsko okruženje“ za žene, što predstavljaju i jednu od ključnih barijera o kojoj smo prethodno pisali.

„Obesmišljavanje ženskih prava i borbe je možda najopasnija stvar koja se ovih dana dešava na političkoj sceni.“

– Jevrosima Pejović, nezavisna poslanica

5.3 III EPIZODA „ZAŠTO MOĆ U CRNOJ GORI NEMA ŽENSKO LICE?“

U trećoj epizodi podkasta pod nazivom „*Zašto moć u Crnoj Gori nema žensko lice?*“, razgovaralo se o strukturalnim i institucionalnim barijerama koje žene i dalje sprečavaju da budu jednako zastupljene u centrima političke moći, uprkos formalnim rodnim politikama. Epizoda je ukazala na to da bez jasne političke volje, sistemskih promjena i snažnog ženskog savezništva, rodna ravnopravnost ostaje deklarativna vrijednost, ali ne i suštinska realnost u praksi.

U tom kontekstu, poslanica **Aleksandra Vuković Kuč** ukazala je da Crna Gora danas ne funkcioniše kao društvo meritokratije, već kao „kakis-tokratija“, u kojoj znanje, obrazovanje i kompetencije nijesu ključni kriterijumi političkog napredovanja. Prema njenim riječima, tolerisanje sumnjivih i kupljenih diploma, uz snažan uticaj patrijarhalnih obrazaca i otpor prema rodno osjetljivom jeziku, direktno onemogućava stvarni prodor obrazovanih i kompetentnih žena u centre političke moći, zbog čega smatra da su obavezujuće kvote od 50% jedino pravedno rješenje.

Sa druge strane, psihološkinja i doktorka rodnih studija **Ervina Dabidžinović** je problem političke nevidljivosti žena sagledala kao posljedicu dugotrajnog strukturalnog i institucionalnog nasilja patrijarhata, koje proizvodi sistem u kojem su žene formalno prisutne, ali suštinski isključene iz moći. Smatra da političke partije funkcionišu kao centri najtvrđe patrijarhalne kontrole, u kojima se pokušaji žena da preuzmu stvarni dio moći često sankcionišu isključivanjem, napadima i delegitimisanjem.

„U početku sam bila protiv kvota – u smislu da moraš biti u partiji samo zato što si žena, ali sam sada 300% za. Jer sam shvatila da u suštini, ukoliko nemate to obavezujuće dejstvo, žene će ostati na 5% zastupljenosti i u partiji i u Parlamentu.“ – Aleksandra Vuković Kuč, poslanica u Skupštini Crne Gore

Načini na koji mi u Crnoj Gori poimamo partije su takvi da obavezno mora da postoji lider, da taj lider mora da bude autoritet veći od oca kojeg imaju kući. Otkad postoji parlamentarna demokratija imamo situaciju da su političke partije te koje uređuju javni prostor. Da li onda žene uopšte imaju ravnopravan ulaz u politiku? - Ervina Dabižinović, – psihološkinja i doktorka rodni studija

Integrisanjem ključnih nalaza i poruka iz ovog serijala podkasta u izvještaj, nastojali smo da osiguramo da se javni dijalog pretoči u konkretne analitičke uvide i preporuke, čime podkast dobija dodatnu, dugoročnu vrijednost kao alat za informisanje donosilaca odluka, ali i svih drugih aktera zainteresovanih za unapređenje rodne ravnopravnosti i političke participacije žena u Crnoj Gori.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Iako Crna Gora posjeduje relativno razvijen normativni i strateški okvir u oblasti rodne ravnopravnosti, analiza pokazuje da između propisanih standarda i njihove primjene u praksi postoji dubok raskorak. Rodna ravnopravnost je prepoznata u ustavu, zakonima i strateškim dokumentima kao demokratska i razvojna vrijednost, ali se njeni efekti u praksi ostvaruju ograničeno i neujednačeno. Posebno je uočljivo da su rodne nejednakosti najizraženije upravo u domenu političke i društvene moći, gdje žene, uprkos tome što čine većinu stanovništva, i dalje imaju ograničen uticaj u procesima donošenja odluka.

Nedostatak sankcija za neprimjenu zakona, slabi institucionalni i finansijski kapaciteti, kao i izostanak rodno osjetljivog planiranja i budžetiranja, pokazuju da rodna ravnopravnost još uvijek nije integrisana u sve faze kreiranja i sprovođenja javnih politika. Sve to potvrđuje da postojanje zakona i strategija samo po sebi nije dovoljno, te da bez stvarne političke volje, odgovornosti institucija i promjene društvenih obrazaca, rodna ravnopravnost u Crnoj Gori ostaje najčešće normativna obaveza.

Izvještaj pokazuje da položaj žena u političkom životu Crne Gore može biti opisan kao formalno uključen, ali suštinski ograničen. Žene su prisutne u institucijama, ali rijetko tamo gdje se donose ključne odluke. Njihova politička moć i dalje zavisi više od pojedinačnih izuzetaka nego od sistemski obezbijeđenih uslova.

Iako su zakonske kvote doprinijele povećanju broja žena u parlamentima i lokalnim skupštinama, one nijesu promijenile način na koji se moć raspoređuje unutar političkih struktura. Žene se najčešće uključuju kroz zamjene tokom mandata, rjeđe se nalaze na čelnim pozicijama, a unutar političkih partija ostaju gotovo nevidljive u vrhovima odlučivanja. Ipak, kvote ostaju neophodan instrument za obezbjeđivanje minimalnog prisustva žena u političkim institucijama i važna poveznica u razbijanju dugogodišnje isključenosti žena iz političkog prostora. Njihov domet, međutim, ostaje ograničen ukoliko nijesu praćene konkretnim mjerama i mehanizmi-

ma koje obezbjeđuju ravnopravnu raspodjelu političke moći i stvarne mogućnosti za napredovanje.

S druge strane, prepreke sa kojima se žene suočavaju nisu individualne, već sistemske. Tradicionalni obrasci, nepovjerenje u žensko liderstvo i njihovu sposobnost, nedostatak podrške unutar partija, ograničen pristup finansijskoj podršci, kao i česta prisutnost rodno zasnovanog i digitalnog nasilja, stvaraju okruženje u kojem je ženama teže da uđu u politiku, da u njoj napreduju i da ostanu politički aktivne. Zbog toga se odgovornost za nisku zastupljenost žena često pogrešno prebacuje na same žene i vezuje za njihovu nedovoljnu zainteresovanost, umjesto da se prepozna širi društveni i institucionalni kontekst.

Na kraju, jasno je da se politička ravnopravnost žena u Crnoj Gori ne može postići isključivo kroz zakone i kvote. Bez promjene političkih praksi, jačanja odgovornosti institucija i stvaranja sigurnog i podsticajnog okruženja za političko djelovanje žena, postojeći normativni okvir ostaće ograničenog dometa. Upravo iz tog razloga, važno je da svi, zajednički radimo na poboljšanju političke kulture i jačanju svijesti o značaju rodne ravnopravnosti, jer tako stvaramo prostor koji neće biti bolji samo za današnje akterke, već i za buduće generacije žena koje žele ili planiraju političko djelovanje.

PREPORUKE

1. ***Unaprijediti institucionalnu i finansijsku podršku ženskim parlamentarnim mrežama i forumima***, kako bi im se omogućilo da sistematski razvijaju i sprovode programe zagovaranja u oblasti rodne ravnopravnosti, prava žena i rodno osjetljivih javnih politika.
2. ***Uložiti dodatne napore u jačanje kapaciteta medijskih profesionalaca za rodno osjetljivo izvještavanje***, naročito tokom izbornih kampanja, kroz specijalizovane obuke, smjernice i kodekse profesionalnog ponašanja. Time bi se doprinijelo smanjenju stereotipa i diskriminatornom sadržaju u medijskom prostoru.
3. ***Povećati vidljivost stručnih i politički aktivnih žena*** kroz ravnomjernije uključivanje žena kao sagovornica, analitičarki i komentatorki u informativnim i debatnim formatima.
4. Podsticati i formalizovati saradnju između ženskih organizacija civilnog društva i nadležnih regulatornih tijela u oblasti medija, posebno Agencije za audiovizulene i medijske usluge i njenog Savjeta, kroz ***sporazume o saradnji, savjetodavne mehanizme ili radne grupe***. Cilj ove saradnje je sistematsko praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive, unapređenje postojećih smjernica i kodeksa, kao i dosljednija primjena standarda rodne ravnopravnosti u medijskom prostoru
5. U cilju obezbjeđivanja stvarne rodne ravnopravnosti u izbornom procesu, preporučuje se ***uvođenje paritetnog sistema koji podrazumijeva jednak broj žena i muškaraca na izbornim listama (50%)***, uz obaveznu primjenu tzv. „zip“ sistema, kojim se osigurava neizmjenično pozicioniranje kandidata po polu na izbornim listama.
6. Ministarstvo unutrašnjih poslova i pravosudni organi trebalo bi da dodatno unaprijede organizaciju, koordinaciju i funkcionisanje postojećih specijalizovanih timova i instrukcija za postupanje u slučajevima rodno zasnovanog nasilja. To podrazumijeva ***redovne i obavezne obuke zaposlenih, evaluaciju primjene postojećih protokola u praksi, jačanje međuinstitucionalne saradnje, kao i razmatranje formiranja dodatnih specijalizovanih timova*** tamo gdje se pokaže potreba, po uzoru na dobre evropske prakse.
7. Neophodno je obezbijediti ***dosljednu primjenu zakonskih odredbi o***

rodnoj zastupljenosti na izbornim listama, kroz jasno definisanu obavezu Državne izborne komisije da odbije potvrđivanje izbornih lista koje ne ispunjavaju zakonom propisani broj i raspored kandidatkinja.

8. *Raditi na promjeni društvenih narativa* kroz ciljane kampanje, istraživanja i edukativne programe koji problematizuju rodne stereotipe i normalizaciju nasilja nad ženama u politici.
9. Neophodno je dodatno *revidirati i uskladiti Zakon o rodnoj ravnopravnosti* sa međunarodnim obavezama Crne Gore i relevantnim EU direktivama, uz istovremeno jačanje institucionalnih kapaciteta za njegovu primjenu. To podrazumijeva sistemsku i obaveznu obuku zaposlenih u nadležnim institucijama, jasnu podjelu nadležnosti, kao i uspostavljanje jasnih i mjerljivih mehanizama odgovornosti za sprovođenje rodničkih politika.
10. U Crnoj Gori je neophodno *sistematski jačati vidljivost ženskog glasa u javnom i političkom prostoru kroz promociju pozitivnih i inspirativnih primjera žena* koje su uspješne u različitim oblastima društva, kao i onih koje aktivno doprinose izgradnji pravednijeg i naprednijeg društva. Kroz ciljane medijske sadržaje, javne kampanje i obrazovne programe, ovakvi primjeri mogu motivisati i ohrabriti druge žene da se aktivnije uključe u političke procese, javni život i donošenje odluka, doprinoseći dugoročno jačanju rodne ravnopravnosti i demokratske kulture.

CIP - КАТАЛОГИЗАЦИЈА У ПУБЛИКАЦИЈИ
НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА ЦРНЕ ГОРЕ, ЦЕТИЊЕ

ISBN 978-9911-556-55-4
COBISS.CG-ID 37348100

